

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління
Кафедра публічного управління та адміністрування

КРУШЕЛЬНИЦЬКА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

(прізвище, ім'я, по батькові)

УДК 35:342.57
(індекс)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

НАЛАГОДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА З
ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ
ВИРШЕННЯ

(назва роботи)

Публічне управління та адміністрування

(назва освітньої програми)

281 «Публічне управління та адміністрування»

(шифр і назва спеціальності)

(підпис, ініціали та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Науковий керівник

Озьмінська І. Д., к. філос. н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

д. держ. упр., професор, І.П.Лопушинський,

(науковий ступінь, вчене звання, підпис, ініціали та прізвище)

Рецензент

Серняк О.І., к. держ. упр., доцент

(науковий ступінь, вчене звання, підпис, ініціали та прізвище)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Івано-Франківськ – 2024

АНОТАЦІЯ

Крушельницька О. В. Налагодження взаємодії громадянського суспільства з органами державної влади: проблеми та шляхи їх вирішення. – Рукопис.

Магістерська робота за спеціальністю 281 "Публічне управління та адміністрування". Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. Івано-Франківськ, 2024.

У дослідженні висвітлено суть проблеми взаємодії громадянського суспільства з органами державної влади в сучасній Україні. Розкрито основні напрямки удосконалення співпраці громадського суспільства з органами публічного управління, підвищення ефективності реалізації громадських організацій.

Проведено детальний аналіз формування демократичної моделі громадянського суспільства в Україні, досліджено механізм реалізації громадських ініціатив, потребу у розширенні співпраці місцевого самоврядування з суспільством в контексті європейського вибору держави. Узагальнено приклади становлення громадянського суспільства в європейських країнах.

Матеріали роботи будуть корисними для удосконалення діяльності громадських організацій, їх співпраці з органами державної влади, при розробці проектів нормативно-правових актів, а також можуть бути використані у процесі підвищення кваліфікації чи професійного навчання державних службовців.

Ключові слова: суспільство, громадська організація, інститути держави, децентралізація, місцеве самоврядування, територіальна громада.

ANNOTATION

Krushelnyska O. V. Establishing Interaction between Civil Society and State Authorities: Problems and Solutions. - Manuscript.

Master's thesis in the field of 281 "Public Management and Administration." Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. Ivano-Frankivsk, 2024.

The research explores the essence of the problem of interaction between civil society and state authorities in modern Ukraine. It reveals the main directions for improving the collaboration between civil society and public administration bodies, enhancing the effectiveness of implementing initiatives by civic organizations.

A detailed analysis of the formation of a democratic model of civil society in Ukraine is conducted, investigating the mechanism of implementing civic initiatives, the need to expand cooperation between local self-government and society in the context of the country's European choice. Examples of the formation of civil society in European countries are summarized.

The materials of the thesis will be beneficial for enhancing the activities of civic organizations, their cooperation with state authorities, in the development of legislative acts, and can also be used in the process of professional development or training of public servants.

Keywords: society, civic organization, state institutions, decentralization, local self-government, territorial community.

З М І С Т

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ДЕРЖАВІ	9
1.1 Теорії та моделі взаємодії між громадянським суспільством та владою	9
1.2 Нормативно-правове забезпечення ефективної взаємодії громадянського суспільства та органів державної влади.....	16
РОЗДІЛ 2	
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ НАЛАГОДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ	26
2.1 Аналіз механізмів взаємодії громадянського суспільства з органами державної влади в Україні.....	26
2.2 Проблеми та фактори впливу на взаємодію між суспільством і державою.....	35
РОЗДІЛ 3	
ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	42
3.1 Пропозиції щодо забезпечення рівних умов підтримки та розвитку громадянських організацій та ініціатив.....	42
3.2 Перспективи налагодження взаємодії громадянського суспільства з органами державної влади в процесах повоєнної відбудови України	50
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

Актуальність теми. Україна, як незалежна держава, стоїть перед постійними викликами та завданнями, серед яких важливе місце займає побудова демократичного суспільства. Одним із ключових та надважливих факторів успішного функціонування демократії є ефективна взаємодія громадянського суспільства та органів державної влади. Саме забезпечення цієї взаємодії стає вагомим завданням для зміцнення принципів правової держави, захисту прав та свобод громадян та їх взаємодії між собою.

Обґрунтування теми. Визначаючи значимість взаємодії громадянського суспільства з органами державної влади, особливо в наш час, в умовах транзитивних процесів українського соціуму, постійних соціально-економічних, політико-правлінських, культурно-ідеологічних трансформацій в державі, можна чітко прослідкувати постійний ріст активності та посилення ролі інститутів громадянського суспільства, в якому директивний вплив держави відходить на другий план і зароджуються передумови для існування реальної, а не декларативної демократії. Народження суспільства, де людина справді є найвищою соціальною цінністю.

Події часів Помаранчевої Революції, а згодом і Революції Гідності, самовіддана жертвність українців з початком повномасштабного вторгнення на нашу державу чітко засвідчили: в Україні існує (а головне — функціонує) зріле громадянське суспільство і відсутність налагодженої взаємодії між цим суспільством і державною владою зумовлює втрату останньою своєї легітимності.

Суспільство є складною динамічною соціальною системою, що включає в себе підсистеми, які, вступають у відносини з іншими підсистемами та утворюють функціональні мережі з великою кількістю зв'язків. Ефективність функціонування таких систем обумовлюється наявними діючими механізмами структурного, організаційного, функціонального, нормативно-правового,

інформаційного, культурного та мотиваційного порядку, які в сукупності утворюють модель суспільного управління. Головна мета будь-якого управління чи то у приватній, чи то у публічній сфері полягає у досягненні максимальної ефективності та результативності з мінімальними витратами ресурсів, часу та зусиль.

Вступаючи у взаємодію з державою в демократичному суспільстві з ринковою економікою, вони здатні утворити модель управління соціальним організмом, яку можна визначити як державно-громадське управління, або публічне управління. Публічна сфера набуває значимості як платформа взаємодії та вироблення суспільних інтересів, формулювання суспільних цілей і задач. Державна політика перестає бути державною, як такою, і набуває ознак публічності у тому розумінні, що держава визнається актором, що діє і вибудовує свою політику та здійснює управління у публічній сфері. Тобто, це управління, що засноване на співробітництві всіх суспільних інститутів як державних, так і громадських, приватних, міжнародних, функціонує на принципах рівноправності, партнерства, консенсусу, демократизму, реалізується на всіх рівнях – локальному, регіональному, національному та глобальному, і спрямоване на задоволення соціальних потреб та інтересів, реалізацію суспільних цілей. Важливою складовою у такій моделі управління є громадянське суспільство.

Взаємодія політично активних, соціально свідомих громадян та відповідальних, впевнених у власних силах інститутів влади є вагомим чинником суспільного розвитку, тобто змін у суспільстві, які відповідають очікуванням більшості. Це сприяє підвищенню якості життя людей і дає їм змогу впевненіше дивитися в майбутнє.

На фоні цього контексту виникає необхідність ретельного аналізу та дослідження проблем, що перешкоджають ефективній взаємодії громадянського суспільства та органів влади. Це дослідження спрямоване на ретельний розгляд взаємодії між громадянським суспільством та державною владою, висвітлення існуючих нормативних та організаційних умов, а головне

- працюючих механізмів реалізації законодавчих норм у сфері розвитку локальної демократії в процесі співпраці як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. Виявлення основних труднощів, які виникають у цьому процесі, та визначення можливих шляхів їх вирішення.

Проблема становлення і розвитку громадянського суспільства активно досліджувалася і продовжує досліджуватися науковцями різних галузей, зокрема істориками, політологами, суспільствознавцями. Лише вивчаючи проблематику можливо грамотно проаналізувати певні процеси у суспільстві. Дослідженнями з розвитку громадянського суспільства в Україні займалися такі професіонали як В. Бабкін, Р. Балабан, В. Баркова, Г. Зеленько, А. Колодій, І. Кресіна, Т. Розова, В. Степаненко та інші.

Мета роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні шляхів налагодження взаємодії громадянського суспільства з органами державної влади.

Згідно з чим визначено такі завдання:

- дослідити теорії та моделі взаємодії між громадянським суспільством та владою;
- розглянути нормативно-правове забезпечення щодо ефективної взаємодії громадянського суспільства та органів державної влади;
- проаналізувати існуючі механізми щодо залучення громадянського суспільства до державотворення;
- визначити фактори впливу на взаємодію між суспільством та владою;
- подати пропозиції щодо забезпечення рівних умов підтримки та розвитку громадянських організацій;
- окреслити перспективи налагодження взаємодії громадянського суспільства з органами державної влади в процесах повоєнної відбудови України.

Об'єкт дослідження – взаємодія громадянського суспільства з органами державної влади.

Предмет дослідження – механізми взаємодії громадянського суспільства та держави.

Методи дослідження: Під час проведення дослідження використано методи аналізу та синтезу, аналогії та порівняння, моделювання та прогнозування, що дало змогу прослідкувати значимість дослідження взаємодії організацій громадянського суспільства з органами державної влади, пояснити важливість розвитку громадянського суспільства в Україні, налагодження ефективної співпраці між органами державної влади та неурядовими організаціями як складової становлення правової держави.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження та пропозиції можуть бути використанні в практиці при налагодженні взаємодії влади та громадськості. Ряд пропозицій можуть сприяти підвищенню ефективності владно-громадської співпраці як фактору розвитку громадянського суспільства в Україні.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, 1 таблиці. Загальний обсяг роботи становить 69 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ДЕРЖАВІ

1.1 Теорії та моделі взаємодії між громадянським суспільством та владою

Проблема становлення і розвитку громадянського суспільства на сьогодні в Україні набуває як науково-теоретичної, так і суспільно-практичної ваги. З одного боку, необхідно визначити реальний ступінь присутності праворегулюючої функції у відносинах держави і суспільства, а з другого, дослідити реальні механізми, процеси і тенденції, які оптимізують шляхи розвитку цих інститутів в нашій країні. Тільки у такий спосіб можна як розв'язати низку нагальних проблем сьогодення у цій сфері, так і уникнути небажаних сценаріїв на шляху будівництва правової держави та громадянського суспільства в майбутньому.

Активізація громадянського суспільства, формування правової держави - стали потребою становлення державності. Значення громадянського суспільства в системних перетвореннях сприяє підвищенню наукового та практичного інтересу до питання співвідношення ідеї, поняття, концепту громадянського суспільства.

Вивчення особливостей взаємодії інститутів держави та громадянського суспільства являє собою один із найсучасніших напрямів соціально-політичної галузі досліджень, об'єктом якого є держава, громадянське суспільство, а також моделі та відповідні механізми і процедури їх взаємодії¹.

Правова держава може бути розбудованою лише там, де наявні інститути громадянського суспільства, в центрі якого перебуває людина, її права, свободи та інтереси. Отже, це держава, в якій юридичними засобами

---

¹ Антонова Л. В., Лізаковська С. В. Оцінка механізмів взаємодії органів публічної влади з громадськістю в системі державного управління. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2018. № 7. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/7_2018/7.pdf

справді забезпечено максимальне здійснення, охорона та захист основних прав і свобод людини.

Розглядаючи саме визначення, варто зауважити, що громадянське суспільство – це сукупність незалежних від держави, а також комерційних та інших організацій, що діють на основі громадянської ініціативи і репрезентують інтереси громадян. Це суспільна сила, що створює простір для саморегулювання та самоврядування громади. Іншими словами, громадянське суспільство - суспільство, в основі якого лежить розгалужена мережа незалежних від держави інституцій, об'єднань та організацій, створених самими громадянами для виявлення й здійснення різних громадських ініціатив, задоволення своїх суспільних потреб та обстоювання колективних інтересів. Воно містить у собі сім'ю і приватну сферу, тобто «третій сектор» суспільства паралельно з державою та бізнесом. Елементами громадянського суспільства є різні об'єднання (професійні, творчі, спортивні, конфесійні тощо), що охоплюють всі сфери суспільного життя².

Шеститомна юридична енциклопедія та «Великий енциклопедичний юридичний словник»³ стверджують, що «громадянське суспільство – суспільство з розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами і зв'язками, яке взаємодіє з державою та функціонує на засадах демократії і права. Побудова громадянського суспільства є метою суспільного розвитку, засобом всебічного забезпечення інтересів, прав та свобод людини і громадянина». В контексті цього можна звернутись до думки висловленої німецьким філософом Г. Гегелем, який вважав, що до ознак громадянського суспільства слід віднести: приватну власність як матеріальну основу особистої свободи індивіда; безпосередньо особисту свободу, що обов'язково має бути забезпечена державно-правовим захистом; визнання прав, свобод, обов'язків і законних інтересів осіб і саму особу такими, статус яких має публічний характер завдяки єдності і обов'язковості для держави їх інтересів;

---

²Енциклопедія сучасної України. ред. кол.: І.М. Дзюба (співгол.), А.І. Жуковський (співгол.), М.Г. Железняк (відпов. секр.) та ін. Київ: НАН України. 2014. 700 с.

³Великий енциклопедичний юридичний словник. за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид., переробл. і допов. К. : Вид-во «Юрид. думка», 2012. 1020 с.

всезагальну обізнаність у справах суспільства і держави, що має стабільний характер; високий рівень значущості і розвинутості громадської думки; принцип справедливості, який втілюється у праві і вимагає неухильного дотримання вимог законів; надзвичайну роль у вирішенні можливих конфліктів правосуддя, яке надійно захищає особисті і суспільні інтереси; достатню розвиненість правової основи суспільства, ефективність усіх видів правового регулювання; розвиток і вдосконалення найрізноманітніших видів корпорацій, під якими Г. Гегель розуміє політичні, економічні, культурні та інші громадські об'єднання. Аналогічне або приблизно схоже визначення громадянського суспільства можна знайти і в інших доктринальних і навіть нормативних юридичних джерелах ⁴.

Виділяючи якісні параметри громадянського суспільства варто звернути увагу на такі сфери:

- в економічній сфері ознакою розвиненості громадянського суспільства є створені на ініціативній основі численні підприємства недержавного сектору з приватними і колективними формами власності;
- в соціальній сфері – недержавні засоби масової інформації, а також механізм формування і вираження суспільної думки з метою вирішення соціальних конфліктів, розвиненість форм самоврядування, суспільних організацій і рухів;
- в політичній сфері – різноманітні суспільно-політичні об'єднання, партії та рухи, діяльність яких спрямована на захист прав і свобод громадян, а також збереження базових принципів демократії;
- в духовній сфері – свобода думки, слова, совісті, існуванням механізмів для їх реалізації, для забезпечення можливості самовираження особистості, її духовного розвитку.

У науковій літературі розрізняють «американську», «англійську

---

⁴ Луцький Р. П. Розвиток та удосконалення системи взаємодії між поняттями «особа», «громадянське суспільство» та «право». *Взаємодія громадянського суспільства, особи і держави: вектор удосконалення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-й річниці Конституції України* (м. Київ, 22 червня 2021 р.). Київ: Київський регіональний центр НАПрН України, 2021. С. 25-31.

(британську)», «французьку», «німецьку» та інші моделі взаємодії держави та громадянського суспільства.

Ознайомлюючись із дослідженнями щодо взаємодії держави та інституцій громадянського суспільства ⁵ дослідники виокремлюють такі її моделі:

- підтримки – цей процес відбувається тоді, коли органи державної влади сприяють інституалізації та нормативно- правовому оформленню інститутів громадянського суспільства;
- партнерства – можливо за чіткого усвідомлення держави та державних інституцій необхідності організації громадянського суспільства та всебічного сприяння цій взаємодії у вигляді саме соціального діалогу й соціального партнерства;
- архітектора – коли безпосередньо суб'єкти громадянського суспільства беруть участь у формуванні та реалізації публічної політики, виявленні важливих проблем і відповідно шляхів їх вирішення, також формуванні інституцій державної влади та становленні структурних елементів державних інститутів;
- патерналізму - коли безпосередньо держава сприяє автономії недержавних громадських структур(звичайно, за наявності сприятливого політичного клімату);
- «приводних ременів» - характерна для моноідеологічних держав, де всі недержавні структури розглядаються виключно як важелі впливу політичної еліти на громадян;
- ігнорування - можливе за відсутності перешкод з боку держави на діяльність суб'єктів громадянського суспільства, проте й не співпрацює з ними;
- боротьби - коли громадські та недержавні об'єднання держава розглядає як потенційно шкідливі з політичної і громадської позиції;

---

⁵ Ващенко А.С. Моделі взаємодії громадянського суспільства та держави в концепціях представників англо-американської політичної традиції. *Науковий журнал Політикус*. 2018. Вип. 4. С.25-31.URL: http://politicus.od.ua/4_2018/5.pdf

- непокори – коли між суспільством і владою розгортається політична і силова боротьба, яка виражається в мітингах, бунтах⁶.

Наявність громадянського суспільства, його інституційну та функціональну спроможність у тій чи іншій державі оцінювати досить важко. Історії відомі випадки, коли авторитарні політичні режими позиціонували себе як демократичні, законодавчо закріплюючи рівність, свободу слова, свободу зібрання, право на самовизначення і т.д., натомість залишаючи вказані норми суто декларативними. Навіть сьогодні країни з недемократичними режимами часто не позбавлені суб'єктних атрибутів громадянського суспільства (наявність квазігромадських об'єднань, «кишенькових» партій, псевдонезалежних ЗМІ), натомість такі інститути не презентують громадськість, а виступають інструментом для досягнення необхідних соціально-політичних цілей владними елітами чи представниками олігархії.

Чудовою демонстрацією такої декларативної демократії може слугувати стан розвитку громадянського суспільства в російській федерації, яка тривалий час, на жаль, була взірцем українських політиків для проведення реформ⁷. Нарешті ми позбулися «важкої хвороби із почуттям провини стосовно непокори «старшому брату»» та сприймаємо свої сусідів тепер як агресора, а не приклад, тим паче для державотворення.

Враховуючи зазначене, кількість інститутів громадянського суспільства в жодному разі не може виступати показником ефективності впливу громадськості на суспільні процеси. І основними причинами цього є такі фактори:

- один і той самий соціально активний громадянин (група громадян) може бути одночасно членом (учасником, засновником) кількох інститутів громадянського суспільства;
- наявність «декларативних» - тобто створених у встановленому

⁶ Бойчук М. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії: монографія. К.: Вид-во НПУ ім. Драгоманова, 2007. 146 с. 47-51с.

⁷ Месюк М.П. Взаємодія інститутів влади та громадянського суспільства в Україні у контексті євроінтеграційних процесів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 8. С. 87–93. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6052&i=17>

порядку, однак таких, що фактично не функціонують (не виконують свої статутні цілі) інститутів громадянського суспільства (напр., штучно створені роботодавцем профспілки, що нібито захищають інтереси працівників; об'єднання громадян з "гучними" назвами чи символікою для справляння відповідного враження, психологічного тиску чи залякування за допомогою посвідчень, бланків, листів; створення політичних партій/рухів з подібними до "конкурентів" назвами чи політичними поглядами, з метою позбавлення останніх частини електорату, тощо);

- різна суспільна значимість результатів діяльності інститутів громадянського суспільства (наприклад: умовна політична партія, громадське об'єднання рибалок чи об'єднання співвласників багатоквартирного будинку діють у різних сферах суспільних відносин, об'єднують різну кількість членів/учасників, відрізняються територією функціонування, а відповідно й по-різному впливають на суспільний розвиток)⁸.

Кардинально протилежна ситуація в контексті взаємодії інститутів громадянського суспільства і влади спостерігається в країнах Європи. Так, наприклад, стаття 20, пункт 2 Основного Закону Федеративної Республіки Німеччина вказує, що «Вся влада виходить від народу»⁹. Народ – це громадяни з їхніми закріпленими в Конституції правами, що мають, однак, і обов'язок з підтримання в порядку суспільства та участі у вирішенні проблем.

Ключовим поняттям тут є співпричетність, а вона не може обмежуватися волевиявленням біля виборчих урн раз у чотири роки. Кожен третій житель Німеччини у вільний час трудиться на благо суспільства. В середньому від 14 до 21 години в місяць громадяни займаються громадською роботою¹⁰ насамперед у таких сферах, як спорт і організація дозвілля, робота з дітьми та молоддю, церква, охорона здоров'я та соціальна сфера, культура та освіта. Про це свідчать різноманітні фестивалі (напр., всесвітньо відомий «Beerfest» та ін.), добровільні пожежні дружини і т.д. За останні роки громадська активність

⁸ Забезпечення ефективної взаємодії органів виконавчої влади з громадськістю: навч.-метод. матеріали / Н. О. Алюшина, Н. Б. Ларіна, О. Р. Антонова ; упоряд. А. В. Ковальчук. Київ. : НАДУ, 2013. 76 с.

⁹ Там само.

¹⁰ Кондратенко І. Громадянське суспільство та його вороги. *Укр. тиждень*. 2012. № 13. С. 13.

зросла, але при цьому вона все більше зміщується від великих спілок в бік невеликих, самоорганізованих груп і різних проектів.

Німеччина надає великого значення діючим особам громадянського суспільства ¹¹ і в міжнародному плані, адже голод і злидні, порушення прав людини і забруднення навколишнього середовища не знають кордонів. Федеративна Республіка Німеччина виступає за те, щоб там, де це доцільно, допускати неурядові організації як рівноправних партнерів до участів в роботі міжнародних конференцій і організацій.

Право- і екологозахисні групи, прикладом тут можуть служити Greenpeace і Amnesty International, давно стали «гравцями глобального масштабу», голос яких чують і робота яких залучається до вирішення глобальних проблем. Крім того, багато завдань взагалі не могли б бути вирішені без неурядових організацій; так, наприклад, забезпечення продовольством, допомога біженцям або медичне забезпечення у кризових регіонах ¹².

Отож, сформоване громадянське суспільство здатне запроваджувати більш ефективні та економні механізми реалізації і власних і державних функцій, особливо використовуючи свої власні, спочатку, соціальні, а потім, правові регулятори. Саме це дає підстави стверджувати, розглядаючи суспільство-утворюючу функцію, що її основою був, і є, спочатку соціальний, а потім із виникненням права, правовий та конституційно-правовий статус народу. У величезній мірі саме суспільствоутворююча функція зумовлює існування установчих повноважень Українського народу.

---

¹¹А.І. Кудряченко Партиїно-політична система і громадянське суспільство сучасної Німеччини .Політична система та інститути громадянського суспільства в сучасній Україні: Навч. Посібник.Ф.М. Рудич, Р.В, Балабан, Ю.С. Ганжуров та ін. Київ: Либідь, 2008. 440с. с.221-145.

¹²Розвиток конструктивних відносин між державою та суспільством – законність, прозорість, підзвітність. Урбаністична онлайн бібліотека. URL: <https://city2030.org.ua/ua/document/rozvitok-konstruktivnih-vidnosin-miz-derzavou-ta-suspilstvom-zakonnist-prozorst>

1.2 Нормативно-правове забезпечення ефективної взаємодії громадянського суспільства та органів державної влади

У світовій спільноті, в соціумі загалом встановлення справедливих відносин між людьми є необхідною умовою доброго суспільства (good society). Незважаючи на те, що зміст поняття справедливості завжди був і залишається предметом дискусійним, визнання суспільних відносин справедливими є основою успішної соціальної взаємодії. Формування нових цінностей та практик в українському суспільстві залежить від діалогу лідерів різних інституцій, професійних та соціальних груп, що є рушіями та учасниками реформи системи правосуддя.

Аналізуючи внутрішні процеси в державі за роки незалежності варто зазначити що сучасний період роботи Верховної Ради України (парламенту) характеризується широкою законотворчістю і пробігає у «турбулентному режимі»¹³, незважаючи на широкомасштабне вторгнення та війну.

Міністерства, різноманітні ініціативні групи народних депутатів, комітетів та інших суб'єктів законотворчої ініціативи розглядають кращі засоби правотворчості, залучається також народна ініціатива. Проекти, пропозиції, рекомендації політичних партій враховуються у створенні законів і формуванні галузей права. Отож, свіжий потік законодавчої ініціативи створює спільне законотворення, відкриваючи нову еру в історії українського права, яке стає законодавством народних представників, що спрямоване на покращення і перетворення суспільного життя. Створюються нові закони, але цей процес не обходиться без помилок, суб'єктивних уявлень і порушень Конституції України, міжнародних конвенцій і договорів, ратифікованих Верховною радою України.

Томас Пейн, американський просвітник і філософ межі XVIII–XIX ст., писав: «Чим досконаліше громадянське суспільство, тим менше воно потребує

---

¹³Дніпров О. Взаємодія органів виконавчої влади та громадських інституцій: адміністративно-правовий аспект. *Юридична наука*. 2021. № 4. С. 138-143. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.4.20>

регулювання з боку держави»¹⁴.

Звісно, громадянське суспільство може гармонійно функціонувати без впливу держави, але його не можна представити як щось таке, що існує та функціонує незалежно від держави. Світосприйняття та свідомість громадян значним чином залежать від їхніх відносин з державою, від того, який вплив вони мають на її розвиток. Формування та розвиток громадянського суспільства неминуче призводить до трансформування держави у правову державу. Правова держава може бути розбудованою лише там, де наявні інститути громадянського суспільства, в центрі якого перебуває людина, її права, свободи та інтереси.

На думку американського дослідника та політолога Роберта Патнема, професора Гарвардського університету, консультанта президентських адміністрацій у США, розробника ідей створення, захисту та розвитку громадянського суспільства, на півночі Італії рівень громадянської активності на порядок вищий, аніж на півдні. Роберт Патнем показав, що саме в тих регіонах Італії, де понад сто років тому італійці найбільш активно залучалися до нових форм суспільної діяльності і соціальної взаємодії, їхні нащадки так само активні в політичному та соціальному житті¹⁵. Звичайно, досвід становлення державності та непростий шлях до демократії інших країн дозволяє побачити позитивні та негативні наслідки цього процесу для країни та суспільства в цілому. До уваги беруться як методи так і наслідки, отриманий якісний результат демократичного суспільства у правовій державі.

Розвинуте громадянське суспільство є невід'ємною складовою всіх демократичних правових держав світу, формування якого відбувалося еволюційно, протягом кількох століть, внаслідок дії об'єктивних соціальних закономірностей. А окремі його елементи вже мали місце в Стародавній Греції і Стародавньому Римі, де розвиток ремесла та торгівлі спричинили товарно-грошові відносини, що знайшло своє закріплення в римському приватному

---

¹⁴Согрин В.В. Идеология в американской истории: от отцов - основателей до конца XX в. М.: Наука, 1995. 238 с. С. 95-124.

¹⁵ Патнем Р. Творення демократії: традиції громадської активності в сучасній Італії. 2001. URL: https://www.citizen.in.ua/photos/topic/f/20181203_190758_rozdil-4.4.pdf

праві¹⁶. При цьому варто звернути уваги на те, що протягом певного періоду часу терміни «громадянське суспільство» та «держава» були синонімами і тільки пізніше сформувались як окремі поняття. Перехід від середньовіччя до Нового часу обумовило формування громадянського суспільства і усвідомлення різниці між ним і державними інститутами. Громадянське суспільство виникло у той час, коли в країнах західної цивілізації сформувались засновані на приватній власності ринкові відносини, ліберально-конституційний політичний лад і виник тип самостійної особистості, яка мала схильність і правові можливості діяти від держави та вступати у взаємодію з іншими людьми на договірній основі з власної волі, без будь-якого примусу.

Як зазначає І. М. Пижик, особливого значення набуває проблема взаємозв'язку між соціальною та правовою державою, з одного боку та між соціальною правовою державою і громадянським суспільством, з іншого¹⁷.

На думку вченого, актуальність першого кола проблем пов'язується з тим, що аналізуючи забезпечення такого важливого принципу правової держави, як верховенство права і закону, ми повинні постійно тримати в полі зору те, що, по-перше, права людини і громадянина далеко не обмежуються виключно сферою політичних та громадянських прав, а, по-друге, те, що ідея правової держави передбачає не лише законодавчу фіксацію і нормативне закріплення певного кола¹⁸.

Розбудова правової держави можлива за умови функціонування інституту громадянського суспільства, особливе місце в якому посідають громадські організації, як зазначалося попередньо.

Основним нормативно-правовим актом, що закріплює правові та організаційні основи функціонування громадських організацій є Закон

---

¹⁶В. М. Кириченко Політико-правова система України: підруч. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 304 с.с. 78-123

¹⁷Пижик І. М. Політико-правові проблеми формування соціальної держави в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2001. 18 с.

¹⁸Л. Паливода, О. Вінніков, В. Купрій *Громадянське суспільство в Україні: звіт за результатами дослідження* / та ін.; Київ: БФ «Творчий центр ТЦК. 2016. С. 20.с. 10

України «Про громадські об'єднання»¹⁹, який набув чинності 1 січня 2013 року. У 2008 році Європейським судом з прав людини були визнані недемократичними Положення попереднього Закону України «Про об'єднання громадян» від 1992 року, який регулював діяльність громадських об'єднань до 2013 року²⁰.

Громадські організації закликали Раду ухвалити новий закон «Про медіа» після надання Україні 23 червня 2022 року статусу держави-кандидата на входження до ЄС. Україна має першочергово виконати сім рекомендацій Єврокомісії, одним з яких є ухвалення комплексного закону про медіа як адаптація до європейських норм²¹.

Важливо, що громадські організації та індустріальні об'єднання звернулись до Верховної Ради та парламентських фракцій із закликом довести до логічного завершення реформування законодавства у сфері медіа та ухвалити новий закон «Про медіа». Відповідна заява опублікована на сайті Центру демократії та верховенства права²².

З часу оновлення чинного Закону України «Про телебачення і радіомовлення» минуло 16 років і він не відповідає ані технологічному розвитку, ані викликам сьогодення, в тому числі викликам війни, поширення дезінформації та стрімкого розвитку онлайн-середовища. Закон України «Про медіа» є євроінтеграційним. Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Україна має зобов'язання оновлення законодавства у сфері аудіовізуальних медіа-сервісів відповідно до вимог директиви про аудіовізуальні медіа-сервіси. Закон було ухвалено в першому читанні в серпні 2022 року, на 3 роки пізніше первинно визначеного строку угодою про асоціацію», - говорить в заяві²³.

---

¹⁹Ребкало В. А. Політичні інститути в процесі реформування системи влади / В. А. Ребкало, Л. Є. Шкляр. – К. : Вид-во НАДУ : Міленіум, 2003. 172 с.с. 140-156.

²⁰ Там само.

²¹Кравцова З. С. Окремі аспекти взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 46-49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/9>

²²Там само.

²³Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України. Центр демократії та верховенства права: веб сайт. URL: <https://cedem.org.ua/> (дата звернення 14.08.2023).

Підписанти заяви закликали парламентські фракції і групи, попри можливі застереження до тих чи інших норм, відповідально поставитися до виконання міжнародних зобов'язань з боку України та забезпечити проходження законопроекту «Про медіа» у другому читанні та в цілому. Підписанти даного звернення: ГО «Центр демократії та верховенства права», ГО «Лабораторія цифрової безпеки», ГО «Платформа прав людини», Асоціація правласників та постачальників контенту, ГО «Фундація Суспільність», Національна асоціація медіа, Міжгалузеве об'єднання «Радіокомітет», ГО «Інтерньюз-Україна»²⁴.

Важливо зауважити, що вже 30 серпня Верховна Рада підтримала законопроект «Про медіа»²⁵ у першому повторному читанні, «за» проголосували 233 нардепи. Ще 27 липня 2022 року нардепи внесли доповнення до законопроекту «Про медіа».

При створенні та реєстрації громадські організації користуються нормативною базою для правомірної реєстрації своєї діяльності з дотримання чинного законодавства та нормативної бази зокрема:

- Податковий кодекс України²⁶
- Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань»²⁷.
- Наказ Міністерства Юстиції від 09.02.2016 року №359/5 «Про затвердження Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи»²⁸.
- Наказ Міністерства Юстиції від 11.11.2016 року №3268/5 «Про затвердження форм заяв у сфері державної реєстрації юридичних осіб,

---

²⁴Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України. Центр демократії та верховенства права: веб сайт. URL: <https://cedem.org.ua/> (дата звернення 14.08.2023).

²⁵Там само.

²⁶Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

²⁷ Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>

²⁸ Про затвердження Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи : Наказ Міністерства Юстиції від 09.02.2016 року №359/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0200-16#Text>

фізичних осіб - підприємців та громадських формувань»²⁹.

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україні було введено в дію Закон України «Про правовий режим воєнного стану»³⁰ та було закрито доступ до державних реєстрів та відповідно і до даних для фізичних та юридичних осіб задля збереження та недопущення зовнішнього втручання, адже нажаль війна триває і на цифровому полі також. Це мало свої наслідки для громадських організацій. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 06 березня 2022 року «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану»³¹ державна реєстрація проводиться виключно державними реєстраторами юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців (далі - державні реєстратори), посадовими особами Міністерства юстиції, його територіальних органів (далі - посадові особи), включеними до затвердженого Міністерством юстиції переліку державних реєстраторів та посадових осіб, якими в умовах воєнного стану проводиться державна реєстрація (далі - перелік).

Звичайно з початком вторгнення на нашу державу у суспільстві існувала одна лише ціль, це зберегти життя, нашу державу та вигнати ворога з нашої землі. Саме тут існуючі громадські організації проявили свою рішучість, швидкість у прийнятті рішень, відбувалася переорієнтація діяльності на волонтерські організації для допомоги потребуючим, внутрішньо переміщеним особам, військовим. І все це мусило відбуватися і правовому полі.

Наказом Міністерства юстиції України від 01.04.2022 № 1307/5 було затверджено Перелік адміністративно-територіальних одиниць, в межах яких припиняється доступ користувачів до єдиних та державних реєстрів,

---

²⁹ Про затвердження форм заяв у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : Наказ Міністерства Юстиції від 11.11.2016 року №3268/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1500-16#Text>

³⁰Про правовий режим воєнного стану : Указ Президента України від №64/2022

³¹Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету міністрів України від 06.04.2022 №209. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-%D0%BF#Text>

держателем яких є Міністерство юстиції України, в умовах воєнного стану³².

Станом на сьогодні доступ до реєстрів відновлено, що відповідно дає можливість громадському суспільству як черпати інформацію так і функціонувати в правовому полі.

І нашій державі процес державної реєстрації громадських об'єднань визначається положеннями Закону України «Про громадські об'єднання»³³ та Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань».

Звичайно, варто дотримуватися основних кроків до досягнення успішного результату державної реєстрації громадського об'єднання³⁴:

1) Підготувати статут організації, враховуючи положення ст. 11 Закону України «Про громадські об'єднання» та ст. 133.4 Податкового кодексу України.

2) Провести установчі збори засновників. Згідно із законодавством, засновниками громадської організації зі статусом юридичної особи повинно бути не менше 2 осіб, які відповідають наступним вимогам:

- громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах;

- особи, які досягли 18 років (для молодіжної та дитячої громадської організації – 14 років). Не може бути особа, яку визнано судом недієздатною. Під час зборів потрібно оформляти протокол, вимоги якого передбачені ч. 2 ст. 9 Закону України «Про громадські об'єднання», серед яких особливу увагу слід звернути на визначення найменування. Протокол установчих зборів підписується головуючим (не обов'язково обраним головою організації) та секретарем зборів. Документи державному реєстратору треба подати протягом 60 днів з дня проведення установчих зборів.

3) Підготувати пакет документів. Перелік документів, які потрібно подати для проведення державної реєстрації громадської організації зі

---

³²<https://ips.ligazakon.net/document/RE37722?an=70&hide=true>

³³ Про громадські об'єднання : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

³⁴ Там само.

статусом юридичної особи визначено ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»:

- заява про державну реєстрацію створення юридичної особи;
- відомості про керівні органи громадської організації;
- статут організації (прошитий, пронумерований та підписаний засновниками (учасниками) або уповноваженими ними особами);
- протокол установчих зборів разом з реєстром учасників;
- заява про включення до Реєстру неприбуткових установ та організацій за формами, затвердженими відповідно до законодавства – за бажанням заявника.

Варто звернути увагу, що документи на державну реєстрацію громадських організацій зі статусом юридичної особи можна подати до:

- відповідних управлінь юстиції за місцем знаходження організації;
- місцевих центрів надання адміністративних послуг.

Здійснити подачу документів можна як особисто або через уповноваженого представника (подається примірник оригіналу (нотаріально засвідчена копія) документа, що засвідчує його повноваження), поштою (справжність підпису заявника повинна бути нотаріально засвідчена), так і он-лайн.

Варто звернути увагу на те, що документи підписуються із використанням електронного цифрового підпису.

Прослідковуючи сучасний стан та тенденції потрібно чітко розуміти, що згідно з міжнародними оцінками, громадянське суспільство в Україні залишається неконсолідованим та значно відстає у своєму розвитку від громадянського суспільства європейських країн в цілому та постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи зокрема. Безперечно ми багато в чому є рушійною силою навіть для Європи, оскільки там громадяни звикли до комфортного середовища та життя без додаткових процесів у суспільстві що можуть такий порядок порушити.

Поряд із внутрішніми факторами, як то низький рівень громадянської активності та організаційної спроможності організацій громадянського суспільства, зовнішнім обмеженням для розвитку громадянського суспільства є недостатньо сприятливе законодавче середовище.

Україна на законодавчому рівні визнала важливість утвердження громадянського суспільства як гарантії демократичного розвитку держави³⁵.

Наша держава має ряд міжнародних зобов'язань щодо забезпечення права на свободу об'єднання, свободу мирних зібрань та доступу до інформації й інші як основи розвитку громадянського суспільства.

До основних законодавчих перешкоди діяльності громадських та благодійних організацій в Україні варто віднести нище перелічені та розтлумаченні ситуації.

Право бути засновниками як громадських, так і благодійних організацій надано законодавством виключно фізичним особам. Відсутність у юридичних осіб права створювати громадські організації значно гальмує розвиток неприбуткових представницьких бізнесових асоціацій, які в розвинених демократичних державах є вагомим сегментом громадянського суспільства.

Територія діяльності громадських та благодійних організацій обмежена на законодавчому рівні існуванням територіальних статусів. Наявність територіального статусу фактично означає, що громадська організація не може проводити заходи або приймати у члени осіб, що мешкають поза місцевістю, де зареєстрована організація.

У реєстрації Об'єднання об'єднанню громадян може бути відмовлено, якщо його назва, статутний або інші документи, подані для реєстрації об'єднання, суперечать вимогам законодавства. Це дає можливість органами легалізації надто широко тлумачити підстави для відмов.

Додатково блокує громадську активність передбачена Кодексом України

---

³⁵ Лациба М. В., Красносільська А. О. Правові умови розвитку громадянського суспільства в Україні. Що потрібно зробити? Агентство «Україна». 2011. 132 с.

Про адміністративні правопорушення ³⁶ адміністративна відповідальність за керівництво об'єднанням громадян, яке не легалізоване у встановленому законом порядку або якому відмовлено у легалізації, та участь у такому об'єднанні.

Хочеться зауважити, що створити ідеальну модель взаємодії держави та громадського суспільства досить складно, адже в період державотворення незалежної України, демократичного становлення суспільства виникають багатогранні думки та ідеї обміну досвідом, інформацією та співпраці суспільства з владою. Децентралізація приводить нас до широких можливостей розвитку громад на різних рівнях, що сприятиме економічному зростанню та благополуччю громадян. Такі процеси завжди проходять паралельно з дискусіями, суперечками, навіть позовами. У нас в країні відбувається боротьба за існування нашої нації. Суспільство в цілому чинить спротив геноциду українців з боку країни агресора. У такий важкий період ми маємо розуміти що лише сприяння до взаємовигідного партнерства, проведення суспільного діалогу та підвищення ефективності соціальної політики всіляко сприятиме стабілізації суспільства загалом.

---

³⁶ Про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 11.10.2023 №8073'-х. URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ НАЛАГОДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

2.1 Аналіз механізмів взаємодії громадянського суспільства з органами державної влади в Україні

Прослідковуючи розвиток громадянського суспільства в Україні протягом останніх років виділяється ряд важливих тенденцій. З одного боку, спостерігається розвиток громадянського суспільства як незалежного та впливового фактора суспільного прогресу. З іншого боку, держава виявляє тенденцію співпрацювати з громадянським суспільством, активно формуючи його розвиток «зверху». Цей процес визначено прийняттям законів та нормативно-правових актів, які регулюють засади взаємодії. Початок цьому покладено затвердженням у 2012 році Стратегії державної політики щодо сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та Плану першочергових заходів для його реалізації.

У сфері нормативно-правового забезпечення відбувалося постійне удосконалення процесів розвитку громадянського суспільства в Україні з метою його наближення до відповідних європейських стандартів. Серед ключових досягнень слід відзначити прийняття в дію Закону України «Про громадські об'єднання»³⁷ та інших нормативно-правових актів, яке стало активним засобом цього наближення з січня 2013 року. Також успішно реалізувалися положення Закону України «Про доступ до публічної інформації»³⁸. Громадські ради при органах виконавчої влади та місцевому самоврядуванні відзначалися активною участю в процесах роботи. Участь

---

³⁷ Про громадські об'єднання : Закон України від 04 07.2013 №406-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4572-17>

³⁸ Про доступ до публічної інформації : Закон України від 14. 05.2013 №224-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

України у міжнародній Ініціативі «Партнерство «Відкритий уряд» сприяла посиленню відкритості та публічності в процесах державного управління. Зокрема, у різних регіонах країни поширилася практика розробки та прийняття регіональних програм розвитку громадянського суспільства.

Проте, події що сталися у листопаді 2013 року поклали під сумнів досягнення у цій сфері. Оскільки, відмова від підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом викликала масовий громадянський протест. Намагання влади придушити його силовими методами та відмова у діалозі призвели до широкомасштабної суспільно-політичної кризи. Запровадження «диктаторських законів» у січні 2014 року та численні порушення прав громадян призвели лише до загострення конфлікту та ескалації насильства. Ці негативні події виявилися загрозою існування держави та демократичного вибору народу. Після перемоги демократичних сил громадянське суспільство активно включилося у процес відновлення конституційного ладу, реформування системи державної влади та захисту прав і свобод. Насправді, громадянське суспільство є великою рушійною силою та чітко демонструвало свою здатність бути надійним гарантом незворотності демократичних перетворень в Україні.

Навіть у непростих умовах військової агресії та окупації частини території, громадянське суспільство не припинило брати активну участь у важливих справах нації. Навпаки, воно стало ключовим фактором суспільно-політичної консолідації та сприяло розгортанню масового патріотичного громадянського руху для захисту України та забезпечення національної безпеки в умовах зовнішньої агресії ³⁹.

Варто конкретизувати, що взаємодія громадянського суспільства і держави виявляється в тому, що громадянське суспільство ⁴⁰:

- слугує соціальною основою держави, не існує поза державою;
- розвивається в системі взаємодії з державою через партії, вибори,

³⁹ Національний інститут стратегічних досліджень. *Основні форми та напрями взаємодії органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в Україні на регіональному рівні*. Аналітична записка /А.Ф. Руденко. 2020. С. 6-15. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-11/Rudenko_region-0c8fe.pdf

⁴⁰https://studies.in.ua/vz_gr_sys_seminaru/1324-vzayemodya-gromadyanskogo-susplstva-derzhavi.html

представницькі органи влади, а також через групи та об'єднання за інтересами (лобізм);

- впливає на створення і функціонування державних органів у власних інтересах (частина партій діє в межах держави через парламентські фракції; лобісти взаємодіють з органами виконавчої влади через консультативні комітети при уряді, його міністерствах - це так зване функціональне представництво);

- потребує від держави охорони і захисту життя, здоров'я, безпеки громадян, але не допускає її втручання в їх приватні інтереси;

- використовує норми права, встановлені і закріплені державою у формах (джерелах) права – нормативно-правових актах, нормативно-правових договорах, правових прецедентах тощо.

Роль цивілізованої держави у розвитку громадянського суспільства:

- слугує формою, що організовує громадянське суспільство і створює умови для його розвитку;

- є відносно самостійною щодо громадянського суспільства і здійснює солідарні публічні інтереси усіх членів суспільства;

- встановлює “правила гри”, яких повинні дотримуватися громадяни та їх об'єднання, створює сприятливі умови для їх існування і розвитку;

- не втручається в приватну сферу сім'ї, побуту, культури (перший рівень громадянського суспільства): таке втручання можливе лише з метою забезпечення особистої або громадської безпеки;

- не втручається в приватні (громадянські) правовідносини: у разі вступу в такі правовідносини втрачає можливість виявляти публічну владу, тобто зберігає всі ознаки публічно владної особи за межами приватних (громадянських) правовідносин;

- надає необхідний захист громадянському суспільству, яке функціонує в межах її території, у тому, що належить до соціальної безпеки його суб'єктів

41.;

- виступає з нарядом соціального компромісу громадянського суспільства, пом'якшує соціальні суперечності між різними соціальними групами;

- юридично забезпечує можливість громадянина бути власником, створювати громадські об'єднання, комерційні корпорації, брати активну участь у політичному житті суспільства;

- має межі регулювання відносин у суспільстві, що визначаються конституцією держави, міжнародними стандартами прав людини.

І громадянське суспільство, і держава функціонують для задоволення потреб та інтересів людини. Європейська традиція виходить не зі співвідношення інтересів людини і держави, а зі справедливого балансу інтересів особи і суспільства. Цей баланс розцінюється Європейським Судом з прав людини як гарантія правомірності відносин «людина – держава».

Одна з головних цілей демократичних перетворень в Україні полягає в тому, щоб стимулювати розвиток громадянського суспільства. Основну роль у цьому має відіграти налагоджений механізм правового регулювання⁴².

Саме тому, важливо розуміти, що основними завданнями, які має вирішувати державна політика - сприяння розвитку громадянського суспільства, більшість експертів вважають законодавче закріплення різних форм демократії участі. Причому правова база створення та діяльності організацій громадянського суспільства (ОГС) має формуватись за європейськими стандартами. Державою мають бути також створені умови для здійснення ОГС ефективного громадського контролю за діяльністю органів влади.

Звертаючи нашу увагу на дану проблему О.О. Шевченко, що в контексті взаємодії державної влади і громадянського суспільства, механізм зворотних

⁴¹Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні: загальні тенденції, регіональні особливості : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2014. С. 31.

⁴²Держава і громадське суспільство, алгоритм взаємодії. URL: <https://www.prostir.ua/?news=derzhava-i-hromadyanske-suspilstvo-alhorytm-vzajemodiji>

зв'язків – це в першу чергу механізм постановки суспільних проблем перед владою, і тільки в другу – оцінка її діяльності. Тому що у випадку такої постановки суспільної проблеми у влади виникає можливість спільного з громадянським суспільством її вирішення, консолідуючи, тим самим, суспільство і підвищуючи ефективність державного управління. Взаємодія – це «процес взаємного впливу елементів один на одного, найбільш загальна, універсальна форма руху і розвитку» і особлива роль у процесі взаємодії належить державній владі і громадянському суспільству. В основі цього процесу лежить виникнення цілей державного управління знизу, від громадянського суспільства, що в умовах демократії є «справжнім і актуальним джерелом формування цілей державного управління». Звідси державне управління невід'ємне від взаємодії з усією системою організації і функціонування громадянського суспільства, воно існує в рамках взаємодії з ним, спільними зусиллями формуючи “тканину колективного і громадського життя”. Питання взаємин державної влади і громадянського суспільства - це одне з ключових питань соціуму, від якого залежить його політична облаштованість і стабільність. Це пов'язано з тим, що громадянське суспільство визначає зміст державної влади, а характер державної влади, у свою чергу, впливає на розвиток громадянського суспільства.

Дана взаємозалежність відобразилася в Конституції України⁴³, однак необхідно визнати, що існуючі відносини “влада - громадянське суспільство” - це контурна нормативно- правова схема, не наповнена реальним змістом.

Формування механізму взаємодії - це складний, системний процес⁴⁴, тому що хоча і не існує єдиної й універсальної моделі взаємодії громадянського суспільства і демократичної держави, в основі лежить роль демократичної держави, як представника громадянського суспільства, а не навпаки. У той же час несформованість методологічних основ як оперативного, так і статистичного обліку взаємодії - саме в контексті взаємодії

---

⁴³Конституція України: станом на 1 вересня 2016р./Верховна Рада України. Харків : Право, 2016.82 с.

⁴⁴ Шевченко О. Взаємодія суспільства та влади. *Лаврійський національний університет ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2018. С. 139-150.

“влада - громадянське суспільство”, його ефективності і потенційних перспектив розвитку, викликає додаткові труднощі у пошуку і доборі інформаційного матеріалу. З позицій системного підходу надійність і щільність взаємодії державної влади і громадянського суспільства відбивають зворотні зв'язки, що показують якість і зміст їхнього інформаційного взаємообміну, орієнтують на досягнення соціальної ефективності державного управління. Відсутність ефективних зворотних зв'язків не дає змоги вести розмову про системний процес. Більш того, тривала відсутність ефективності зворотних зв'язків у соціальних б системах може призвести до нелегітимності системи. Інтенсивність взаємодії державної влади і громадянського суспільства дає змогу створювати могутні зворотні зв'язки, здатні коректувати вектор розвитку українського соціуму і створювати точки вирішення напруги, що накопичились у суспільній системі.

Очевидно, що сильна держава неможлива без розвиненого громадянського суспільства⁴⁵, яке стає дієвим чинником державотворення за умови конструктивного та соціально відповідального діалогу з державою в межах правового поля.

Громадянське суспільство активно сприяє процесам політичної демократизації, набуття державою ознак правової, відстоюючи матеріальну і духовну незалежність людини від держави, домагаючись правової гарантії такої незалежності, захисту приватних і суспільних інтересів людей.

Разом з тим, має бути зворотній зв'язок державних інститутів з громадськістю⁴⁶, оскільки правова держава має реагувати на запити і потреби асоційованого громадянства, видавати відповідні законодавчі акти та слідкувати за їх виконанням. Іншими словами, вона повинна створити ситуацію правової захищеності громадян, сформувані сприятливе правове поле для діяльності створюваних ними громадських інститутів.

Співпраця активної громадськості та влади допомагає побудувати суспільство, де люди довіряють одне одному і здатні спільними зусиллями

---

⁴⁵https://minjust.gov.ua/m/str_33679

⁴⁶Аверьянов В.Б. Адміністративне право України. Том 2.- К., 2009.

вирішувати соціальні проблеми за словами Олесі Холопик⁴⁷, директорки Центру демократії та верховенства права.

Зрозуміло, що в умовах війни, коронавірусної пандемії і політичних суперечок всі ми “на емоціях”, однак щоб долати кризи нам якраз потрібна довіра та співпраця всередині країни. Адже будь-яка успішна зміна потребує як зусиль влади (лише на цьому рівні ухвалюються рішення у правовій державі), так і підтримки суспільства разом з готовністю втілювати реформу (інакше зміни залишаться тільки на папері).

Кожна громадська організація має право: вільно поширювати інформацію про свою діяльність, пропагувати свої цілі; звертатися до органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами⁴⁸.

Для здійснення своєї мети громадське об'єднання має право:

- брати участь у порядку, визначеному законодавством, у розробленні проектів нормативно-правових актів, що видаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування і стосуються сфери діяльності громадського об'єднання та важливих питань державного і суспільного життя;

- проводити мирні зібрання;
  - вільно поширювати інформацію про свою діяльність, пропагувати свою мету (цілі);

- звертатися у порядку, визначеному законом, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами;

- одержувати у порядку, визначеному законом, публічну інформацію, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації;

- здійснювати інші права, не заборонені законом⁴⁹.

Достатньо згадати, що найуспішніші реформи, проведені після

⁴⁷<https://www.prostir.ua/?blogs=8-kroktiv-do-uspishnoji-spivpratsi-vlady-ta-hromadyanskoho-suspilstva>

⁴⁸ Про громадські об'єднання : Закон України від 27.07.2023р. зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#n23>

⁴⁹ Там само.

Революції Гідності, як правило, були спільним здобутком влади та активної громадянськості. Зокрема, так вдалося запустити нову систему держзакупівель Prozorro, покликану викоринити корупцію у цій сфері, або ж децентралізацію, яка є одним із головних реформаторських досягнень України.

Зрозуміло, що співпраця не означає поступитися своїми принципами заради вигоди чи “втілювати лише те, що вигідно комусь”. Влада та небайдужі громадяни мають діяти разом, аби змінювати країну, адже це спільний інтерес. Саме тому так важливо показувати успішні приклади спільної роботи, де учасники об’єднали свої сильні сторони – аби ці історії надихали інших.

Станом на сьогодні в Україні працює електронна демократія, зі своїми інструментами⁵⁰, на які варто звернути увагу умовно поділяючи їх на групи:

- монологові - включають в себе запити на інформацію, звернення громадян, електронна петиція, колективні звернення, місцева ініціатива, громадська експертиза, громадські компанії, мирні зібрання;
- діалогові - сюди відносяться такі як, прийом депутата, мера, зустріч депутата з виборцями, сесії міськради, виконкоми, річні звіти міських голів, депутатів;
- полілогові - сюди відносяться громадські слухання, обговорення, публічні консультації, консультативно-дорадчі органи, загальні збори громадян, органи самоорганізації населення;
- синтезуючі - до прикладу місцевий референдум, соціологічні опитування, місцеві вибори.

Важливо розуміти усім учасникам глобально важливого процесу побудови нашої держави, що механізми та інструменти розвитку активного громадянства заактуалізують нові можливості у здійсненні права⁵¹ самостійно вирішувати нагальні проблеми своїх громад, враховуючи регіональні, соціальні, культурні, духовні та інші особливості.

⁵⁰Лебідь А. Є, Назаров М. С. Інструменти громадської участі в Україні: навчальнометодичний посібник. Суми: Вид-во Сум ДУ, 2020. С.33-41. URL: https://ppst.sumdu.edu.ua/images/pdf/Posibnik_instrumenty.pdf

⁵¹ Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика: [Монографія]. Київ, 2000.

2.2 Проблеми та фактори впливу на налагодження взаємодії між суспільством і державою

Рух до громадянського суспільства і правової держави є одним із основних напрямів розвитку світового співтовариства, оскільки громадянське суспільство виступає своєрідним фундатором правової демократичної держави.

Становлення та розвиток громадянського суспільства нерозривно пов'язані з новими політичними та економічними умовами життя країни. Це залишається одним із актуальних питань упродовж усього пострадянського періоду історії України. Воно є не стільки метою реформ, що проводяться в нашій державі, скільки неодмінною умовою їх успішної реалізації.

Досвід найрозвиненіших держав свідчить про те, що конституційно-правова регламентація та регулювання у країнах з демократичним державним (політичним) устроєм спрямовані на підтримку громадянського суспільства, а також про те, що становлення і розвиток громадянського суспільства у позадержавній сфері суспільних відносин не означають його ізольованості від державно-правових інститутів, а допускають або передбачають сталий та інтенсивний взаємозв'язок громадянського суспільства і держави.

До речі, чинна Конституція України 1996⁵² року не оперує поняттям «громадянське суспільство», хоча свого часу, а саме – в проекті Конституції України в редакції від 1 липня 1992 року третій розділ мав назву: «Громадянське суспільство і держава». Натомість Україна проголосила мету побудови правової демократичної держави, де громадянське суспільство виступає в якості обов'язкового елемента.

Особливо важливою проблемою в розбудові громадянського суспільства в Україні, яка потребує негайного вирішення та постійної уваги, є концептуальне обґрунтування та практична нормативна регламентація взаємодії громадянського суспільства з державою. Розмежування їх повноважень, що має місце в будь-якому суспільстві, не означає їх

---

⁵² Конституція України: станом на 1 вересня 2016р./Верховна Рада України. Харків : Право, 2016. 82с.

протистояння, протиборства чи антагонізму, хоча таке часто трапляється навіть у демократичних державах. Взаємодія зазначених суб'єктів окреслює різні способи організації людського співіснування, заснованого на зіткненні, узгодженні та гармонізації інтересів індивідів. Так формується активне суспільство.

Громадянське суспільство як суспільство громадян, що є рівними в своїх правах, суспільство, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага, є базисом держави, де держава, в свою чергу, захищає демократичні принципи самоврядування всіх недержавних організацій, які безпосередньо формують громадянське суспільство. Для цивілізованого розвитку обох феноменів необхідно створити надійний, ефективний та гармонійний механізм їх взаємодії та взаємозбагачення.⁵³

При розгляді питання становлення в Україні громадянського суспільства і правової держави в аспекті забезпечення конституційних прав людини і громадянина, головним завданням держави є насамперед реалізація прав і свобод особи. Але, аналізуючи цей аспект конституційного права в сучасній Україні, є всі підстави стверджувати, що права і свободи особи, незважаючи на ґрунтовне їх закріплення та детальну регламентацію в Конституції України, поки що не стали дійсно вищою соціальною цінністю для держави (стаття 3 Конституції України), що, по-перше, зумовлено колишньою історією нашої держави, яка упродовж тривалого часу була тоталітарною, а, по-друге, нинішніми складними політичними та соціальними проблемами.

В українському суспільстві права людини є важливим ціннісним еталоном, який, на жаль, має дуже декларативне наповнення: хоча вони й закріплені в Конституції України, але їх поки що важко втілити в життя, оскільки держава і суспільство не в змозі напрацювати ефективні правові механізми їх визнання, легалізації, реалізації, гарантування, охорони та захисту. І причина тут не тільки в історичних традиціях українського

---

⁵³ Кравцова З. С. Окремі аспекти взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 2. С. 46-49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/9>

суспільства, де права людини не займали гідного місця ні в суспільній свідомості, ні в практиці діяльності держави, – а в нестабільній ситуації перехідного періоду, неналежній правосвідомості громадян, їхньому правовому нігілізмі та інфантилізмі, відсутності можливостей поліпшити добробут людей. До того ж, державні бюрократичні структури поки що не зацікавлені в задоволенні прав людини. Занепокоєння власними інтересами затуляє від них конституційні вимоги, згідно з якими дотримання і захист прав людини виступає головним обов'язком держави.

В Україні, що вже має розвинене і соціально стратифіковане індустріальне суспільство, проблема побудови громадянського суспільства співпадає в часі з процесом розбудови держави. Але, на жаль, соціокультурним тлом для цих процесів є залишки радянського світогляду. Тому інструментом побудови нового суспільства може бути лише держава, точніше, демократична держава⁵⁴. Бо саме діяльність держави є серцевиною, ядром, центром, домінантою, концептом організації та трансформації соціуму у громадянське суспільство.

Сьогодні першорядним стає також завдання ефективної творчої взаємодії всіх самоврядних елементів організації суспільства в цілому – і держави, і місцевого самоврядування, і громадянського суспільства.

Однак у сучасній Україні відсутні як ринковий соціалізм, так і соціально зорієнтована економіка. В цих умовах реалізація соціальних функцій сучасної української держави за її економічної неспроможності зберігає домінуючу роль держави в забезпеченні соціальних гарантій, які здебільшого мають характер, властивий для колишньої соціалістичної держави, веде до обмеження абсолютних прав власника, посилює втручання держави в життя людини, громадянського суспільства та його інститутів.

Тому правомірним буде говорити, що конституційна характеристика України як демократичної, правової, соціальної держави має скоріше

---

⁵⁴ Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінет Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>

випереджальний та перспективно-телеологічний (у якості майбутньої мети) характер. У такому ж плані варто оцінювати й український варіант сучасного так би мовити місцевого самоврядування, яке повинно виступати в якості неодмінного та важливого інституту громадянського суспільства. Фактично, ми можемо говорити лише про перші організаційні результати цієї непростой роботи у сфері нормативної регламентації місцевого самоврядування, яке повинно залучити широкі верстви населення до управління державою на різних рівнях функціонування соціуму ⁵⁵.

При цьому, безумовно, необхідно враховувати той факт, що місцеве самоврядування є важливою функціональною складовою громадянського суспільства. Саме через органи місцевого самоврядування бере початок реалізація всього того, що відноситься до поняття місцевої (локальної) демократії. А місцева демократія є основою демократії в цілому. І від рівня її розвитку та практичної реалізації у відповідних територіальних громадах села, селища, міста залежатиме й рівень реалізації важливих демократичних процесів, що відбуваються в державі, а саме – проведення виборів на якісно інших засадах (повернення до мажоритарної виборчої системи на рівні місцевих виборів).

Слід мати на увазі, що перехідна стадія до правової, соціальної держави в часі може зайняти не одне десятиліття. Тому сучасним завданням конституційного та муніципального права є об'єктивна оцінка реальних можливостей держави, місцевого самоврядування та громадянського суспільства, об'єднаних спільним завданням – побудови правової демократичної держави, заснованої на правовій і соціальній справедливості.

Гармонійна взаємодія існуючих у єдиному соціумі держави, місцевого самоврядування та громадянського суспільства необхідна також і для зміцнення загально гуманістичних ідеалів, відродження в індивідів та їхніх об'єднань віри в справедливість державних інститутів. У сучасних умовах для забезпечення успішного просування України шляхом становлення й

---

⁵⁵Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: посіб. Київ : Ленвіт, 2012 . С.33-41.

ефективного функціонування громадянського суспільства є потреба наукового вивчення його природи і суспільного призначення як цілісного соціально-філософського та політико-правового феномену, а також окремих його інститутів у різних соціальних та історичних умовах, осмислення генези громадянського суспільства в різних країнах. Слід зазначити, що в певних колах українського суспільства (політична еліта, інтелігенція, мале та середнє підприємництво тощо) поступово зріє розуміння того, що становлення інститутів громадянського суспільства має вирішальне значення не тільки для позитивних наслідків політичної модернізації в Україні, а й для рішучих перетворень в економічній сфері, а головне – для створення умов функціонування соціальної, а потім і правової демократичної держави. При цьому домінантним тут є формування в суспільній свідомості розуміння того, що основні функції громадянського суспільства проявляють себе через інтеграцію соціуму, введення можливих соціальних конфліктів у цивілізовані рамки, створення середовища, в якому формується суспільно активний індивід.

Для України проблема співвідношення громадянського суспільства і влади має виключно практичний характер, зумовлений тим, що становлення громадянського суспільства проходить у досить напруженому протиборстві з державою, яка має надзвичайно неоднозначну і внутрішньо суперечливу соціально-політичну, ідеологічну й правову конфігурацію. У такій ситуації надії деяких дослідників на те, що держава піклуватиметься про розвиток громадянського суспільства, не відповідають реальному стану речей.

Серед важливих завдань формування правової демократичної держави і громадянського суспільства в Україні є збереження громадянської злагоди та організація належного виконання та застосування законів. Вирішальна роль у виконанні законів належить самим громадянам, які прагнуть бути громадянами правової демократичної держави, а у сфері застосування законів така роль належить державним інституціям.

В Україні є всі підстави для формування громадянського суспільства, оскільки держава поставила та вирішує завдання трансформування економіки на основі визнання приватної власності і підприємництва, впровадження в суспільно-політичний лад елементів демократії, зміцнення правового стану людини і громадянина. Водночас Конституція України 1996 року закріпила розмаїття форм власності (включаючи приватну), багатопартійність, політичний плюралізм, широкі економічні, політичні й особисті права і свободи людини і громадянина; законодавчо передбачила можливість формування громадянського суспільства на основі приватної ініціативи, підприємництва і ринкових відносин. Усе це виступає необхідними передумовами формування дієвого громадянського суспільства.

Взаємодія громадянського суспільства з органами державної влади в Україні є важливим елементом демократії та гарантією ефективної роботи державних структур в цілому. Однак цей процес часто стикається з рядом проблем, що вимагають уваги та вирішення.

Слід взяти до уваги декілька ключових аспектів в цьому контексті:

- Недостатня відкритість і прозорість влади, що в свою чергу провокує брак доступу громадян до інформації не зважаючи на створені умови для громадян сьогодні, до рішень та процесів їх обґрунтування, які приймаються в органах влади. Україна часто відзначається недостатньою доступністю інформації про рішення, які приймаються в органах влади. Зміцнення Закону України «Про доступ до публічної інформації»⁵⁶, впровадження систем електронного урядування та електронного архівування для підвищення доступності інформації сприятимуть позитивному зрушенню проблеми, що виникає;

- Слабка участь громадськості в процесі прийняття рішень саме через обмежений доступ до механізмів участі громадян у формуванні та прийнятті рішень що безпосередньо ж їх стосується. Можливо розвиток громадських консультацій з використанням он-лайн-платформ, впровадження механізмів

---

⁵⁶ Про доступ до публічної інформації : Закон України від 14 травня 2013 №224-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

обговорення законопроектів, активне залучення представників громадськості до роботи робочих груп та комітетів, впровадження механізмів електронного голосування;

- Неєфективна система відповідальності- відсутність незалежних механізмів контролю за діяльністю посадових осіб, зміцнення антикорупційних органів, реформа судової системи, забезпечення незалежності Національного антикорупційного бюро та Спеціалізованого антикорупційного прокурора, підвищення відповідальності перед громадськістю в цілому;

- Слабка роль громадянських організацій, що проявляє себе в обмеженій участі громадянських організацій у процесі прийняття рішень та слабка їх взаємодія з органами влади на місцях. Потреба в забезпеченні фінансової підтримки громадянських організацій через грантові програми, створення механізмів співпраці між державними структурами та громадськими організаціями⁵⁷;

- Відсутність ефективних механізмів комунікації між громадянами та державними установами⁵⁸. Впровадження інформаційних платформ для обміну даними та збору відгуків, створення відкритих ліній зв'язку для прийому скарг та пропозицій, підвищення інформаційної грамотності серед населення. Важливо розуміти, що діалог можливий лише за умови зворотнього зв'язку, комунікації, обговорення та отриманого позитивного результату, знайденого, нехай навіть з допомогою компромісу між сторонами.

Гуманістична правова держава повинна бути зацікавлена в тому, щоб кожний член суспільства вибрав свідомо для себе найбільш розумний та оптимальний спосіб спілкування з навколишнім середовищем, зі співгромадянами та владою. Цей вибір допомагають йому зробити суспільні інститути, засоби масової інформації. Процеси, що відбуваються в українському суспільстві своєрідні і станом на сьогодні також частково

---

⁵⁷<https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/programa-yes-pidtrymka-reform-z-rozvytku-verhovenstva-prava-v-ukrayini-pravo-otrymae-dodatkovye-finansuvannya/>

⁵⁸ Білоус А. Політико-правові системи: світ і Україна. Київ, 1997.

непередбачувані. Громадянське суспільство, взаємодіючи з правовою державою, змушене не лише створити сприятливі умови для розвитку кожної особистості, але й бере на себе завдання залучити її до активної співпраці⁵⁹, надати імпульси до розвитку потреб (а отже і попиту) та розгалуження сфери інтересів, які реалізуються в межах закону і ставлять відповідні вимоги до нього, тобто наповнює сам процес реалізації мети та завдань даного утворення. Важливо розуміти які позитивні наслідки матиме для держави, громадян взаєморозуміння, що висвітлюватиметься в ефективній співпраці, між владою та суспільством. У нас генетично закладено боротися за свої права та свободи, будувати, творити власну державу.

---

⁵⁹ Lotiuk O.S. Features of the mechanism of constitutional and legal regulation of civil society. *Visn. Vysch. rady iustytzii*. 2013. Vol. 1 (13). P. 92-101.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

3.1 Пропозиції щодо забезпечення рівних умов підтримки та розвитку громадянських організацій та ініціатив

Проблема становлення громадянського суспільства є особливо актуальною для колишніх соціалістичних країн, які стали на шлях демократичного розвитку. Кожен з нас неодноразово мав негативний досвід бюрократичних механізмів, що залишилися як поганий спадок попередніх поколінь. За соціалізму мало місце одержавлення всіх сфер суспільного життя. Нажаль, держава фактично була власником всіх засобів виробництва, а одержавлена правляча партія монополізувала політичну владу в суспільстві, нав'язувала йому єдину ідеологію, спрямовувала діяльність громадських організацій, втручалася у сімейні стосунки тощо. Фактично держава поглинула громадянське суспільство. І цей процес відбувався за свідомої популяризації фактично режиму від громадянина до громадянина. Суспільство настільки звикло до певних речей та штучно створених правил, що навіть не задумувалося про свої права та відповідно і можливості розвитку.

Звідси й випливає той аспект нерозвиненості громадянського суспільства, що є однією з основних причин того кризового стану, в якому опинилися громадяни України головним чином з вини власної ж держави. Експериментів і не бажання нести відповідальності за їх згубні наслідки.

Відсутність розвинутих структур громадянського суспільства і його зворотного впливу на державу були головними причинами численних соціальних експериментів, які держава звалювала на суспільство у формі "будівництва" соціалізму і комунізму, "культурних революцій", а також масових політичних репресій, голодоморів тощо.

Громадянське суспільство у різних проявах почало формуватися ще в радянській Україні. Саме розвиток громадських організацій та їх активна діяльність спричинили розпад комуністичної системи та сприяли відродженню незалежності України. Тут слушною є думка дослідника В. Степаненка, що одна із яскравих політичних маніфестацій громадянського суспільства того часу – студентська “революція на граніті” стала каталізатором громадської політичної мобілізації та державної незалежності і розпочала традицію протестних майданів в Україні⁶⁰.

Становлення громадянського суспільства в незалежній Україні відбувалося в чотири періоди. Перший почався з 1991 року проголошенням Акту незалежності України. З цього моменту паралельно відбувалося відродження громадського життя й політичного плюралізму. Це був початковий етап формування багатопартійності та створення мережі недержавних, громадських організацій⁶¹.

Проте, можна виокремити і позитивні зрушення у суспільній свідомості та громадській активності. Саме на цьому етапі поступово сформувалися опозиційні партії та блоки.

Другий етап у становленні громадянського суспільства почався з 1996 року. В цей період теорія громадянського суспільства поєднувалася з досвідом розвитку інших країн, і сприяла демократизації суспільнополітичних процесів в Україні. Перед українським суспільством стояли складні завдання, що були направлені на залучення громадян до активної участі в процесах управління державою та у громадському житті.

Характерним для цього періоду є використання засобів та інструментів громадянського суспільства для зменшення необмеженої влади державних чиновників та реальний перехід діяльності інститутів влади на демократичні принципи функціонування. Адже саме корупційні процеси мають найбільш негативний вплив на розвиток взаємодії між громадянським суспільством та

---

⁶⁰Степаненко В.П. Громадянське суспільство: дискурси і практики. Київ, 2015. С. 268-270.

⁶¹Моргун В.А. Періодизація розбудови громадянського суспільства в незалежній Україні. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2003. № 4. С. 223-229.

органами державної влади, які фактично мають рухатися інколи навіть в унісон, а не чинити опір незворотньо-позитивним процесам та створювати штучні перешкоди.

Новий третій етап становлення громадянського суспільства розпочався у 2005 році після “Помаранчевої революції”. Він характеризується зростанням ролі громадських інституцій, створенням різних концептуальних підходів до визначення стратегій суспільного розвитку. Його початком була парламентська реформа 2005 р., згідно якої Україна стала парламентсько – президентською республікою. Відбулася подальша інституціоналізація громадянського суспільства. Однак цей період також не позбавлений проблем. У загальноукраїнських суспільних процесах має місце політична й економічна нестабільність, у парламенті спостерігаються партійні протистояння, а релігійні та громадські організації активно залучаються до виборчих політичних перегонів.

Революція гідності поклала початок четвертому періоду формування громадянського суспільства в Україні. У цей час нової активності набули процеси формування громадянського суспільства та трансформації демократичної і правової держави ⁶². В суспільстві позитивним проявом є внутрішня консолідація громадян. З одного боку цьому сприяла агресія російської федерації та необхідність захисту своїх територій, а з іншого – бажання реформувати державу та йти обраним шляхом інтеграції з європейською спільнотою.

На підтвердження успіхів формування громадянського суспільства в Україні можна навести слова Джона Лафа, експерта британського аналітичного центру ChathamHouse, який зазначив, що в Україні присутнє громадянське суспільство, цілеспрямоване і наполегливе. І цього може виявитися достатньо, щоб посунути нинішній політичний клас з вмонтованими в нього олігархічними інтересами та стати більш відкритою 260

---

⁶² Малаш С. М. Напрями вдосконалення взаємодії з громадськістю органів виконавчої влади. *Механізми державного управління*. 2017. Вип. 1. С. 43-46. URL: <http://www.pag-journal.ici.od.ua/archives/2017/1-2017/10.pdf>

країною. Попри сусідство з росією (з усіма наслідками й проблемами), Україна починає все більше усвідомлювати свою близькість до Європи та політично, і економічно, і у неї є шанс перетворитися в успішну країну⁶³.

Потрібно згадати, що в сучасних умовах України невід'ємною частиною стратегії національного розвитку є боротьба з корупцією. Систематичне вдосконалення і реформування антикорупційних заходів важливо для забезпечення ефективності та сталості управлінської системи в цілому⁶⁴ і це обов'язково принесе плідні результати для суспільства в цілому.

Саме усвідомивши пережиті процеси державотворення із участю нашого покоління, адже ми мали за честь брати участь у таких революціях, які надихали навіть громадян інших держав до позитивних змін у своїх країнах, можемо виокремити певні покрокові орієнтири подальших дій на шляху до покращення демократичних процесів в нашій державі. До цих кроків варто віднести зміцнення антикорупційних органів, що сприятиме розвитку громадськості та довірі до влади. Важливим та позитивним кроком стане підвищення ресурсного та функціонального забезпечення Національного антикорупційного бюро та Національного агентства з питань запобігання корупції. Це дозволить їм більш ефективно виконувати свої повноваження у проведенні розслідувань та здійсненні профілактичних заходів, бути неупередженими та незаангажованими.

Зараз світ працює на полі інформаційних технологій. Про це свідчать багато процесів що відбуваються як ззовні країни так і в державі. Розвиток ІТ-сфери дозволяє провести електронізацію та відкритість публічної інформації, переформатування взаємодії. Сьогодні це відбувається шляхом впровадження нових засобів обміну інформації, розширення використання інформаційних технологій для автоматизації адміністративних процесів у державних структурах. Електронні системи моніторингу та звітності сприятимуть

---

⁶³ П'ять років після Євромайдану: чи підвела Європа Україну? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-46314077>

⁶⁴ Михайловська О. В. Деякі аспекти комунікативної взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості. *Науковий вісник Полісся*. Чернігів: ЧНТУ, 2016. № 1 (5). 136 с. URL: <http://nvp.stu.cn.ua/uk/component/k2/item/472-mihaylovska-o-v-deyaki-aspektikomunikativnoyi-vzaemodiyi-organiv-mistsevogo-samovryaduvannya-tagromadskosti.html>

зменшенню можливостей для корупційних практик та забезпечать відкритість управлінської діяльності ⁶⁵.

Звичайно, лише за сприяння громадянського контролю та всебічного розвитку механізмів активної участі громадськості в контролі за діяльністю державних органів влади можливо отримати позитивні наслідки між співпрацею цих інститутів. Встановлення громадських рад та комітетів, які мають право відстоювати інтереси громади, сприятиме ефективному контролю та запобіганню корупції безпосередньо на місцях.

Варто також працювати над розробкою та впровадженням національної освітньої програми, що буде спрямована на формування антикорупційної культури серед населення. Це є дуже важливим аспектом, адже дотримання громадянами соціальної та правової культури сприятиме зростанню рівня обізнаності про шкідливість корупції та її відходу від суспільства.

Сьогодні громадське суспільство свідоме того що необхідно розглядати внесення змін до законодавства для посилення відповідальності за корупційні дії. Введення жорстких покарань та механізмів контролю за їх виконанням.

Сприяння міжнародному обміну досвідом та передовими практиками в антикорупційній сфері є невід'ємною складовою на шляху до розвитку громадянського суспільства. Участь в міжнародних форумах та організаціях дозволить Україні ефективніше впроваджувати свої антикорупційні заходи. Сьогодні ми щоденно звертаємося до світової спільноти щодо допомоги в зупинці агресора і нас чують.

Лише комплексне впровадження запропонованих заходів сприятиме ефективній боротьбі з корупцією в Україні та прокладе шлях до створенню прозорої та справедливої системи управління у нашій державі.

Акцентуючи увагу на сутності проблеми що постає перед суспільством при реалізації своїх прав та свобод, створенні громадських організацій - що фактично являє собою так звану «школу демократії», звернемо увагу на їх статистику в розрізі років Незалежної України.

---

⁶⁵ Колодій А. Ф. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні : Монографія. Львів: Видавництво „Червона Калина”, 2002.

За тридцять років незалежності громадянське суспільство України пододало чималий шлях становлення та розвитку. З молодіжних рухів, професійних спілок і довколаполітичних об'єднань 90-х років воно трансформувалося у впливовий суб'єкт ключових суспільно-політичних процесів. Тут поняття «інститути громадянського суспільства» є узагальнюючою назвою для всіх упорядкованих і структурованих виявів громадянського суспільства. У такому значенні поняття використовується в останніх офіційних документах, зокрема в Указі Президента «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки»⁶⁶. Активні осередки громадянського суспільства, організовані та стихійні, впливали на зовнішньо- та внутрішньополітичну траєкторію розвитку України, застерігаючи від повернення до кола країн пострадянського простору із авторитарними режимами. Масовим був опір громадськості в 2004–2005 рр., під час Помаранчевої революції. Кінець 2013 р. та початок 2014 р. також позначилися високим рівнем громадської активності. З початком воєнної агресії росії проти України та окупації нею АР Крим і м. Севастополя та частини Донецької та Луганської областей, народження потужного волонтерського, благодійницького, добровольчого рухів значно розширило межі впливу громадянського суспільства на безпекову сферу. Нові рухи та ініціативи громадян докорінно змінили усталений ландшафт громадянського суспільства в Україні, а волонтерський і ветеранський рухи стали потужним сегментом у загальній структурі громадянського суспільства та активно взаємодіють з органами державної влади.

Згідно зданими опитування⁶⁷, проведеного ChathamHouse, вплив на національні політики та консолідація інтересів громадян задля досягнення спільної мети є пріоритетними цілями діяльності українських організацій громадянського суспільства (так вважають 56,2% та 55,6% опитаних відповідно). Загалом, порівняльний огляд статистики та динаміку створення

⁶⁶Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки : Указ Президента України від 27.09.2021 р. № 487/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4872021-40193>

⁶⁷<https://www.chathamhouse.org/2017/10/struggle-ukraine#civil-society>

нових громадських та благодійних організацій в період з 2017 року по 2022 роки показує нам періодичне зростання активності громадян (табл. 3.1)⁶⁸.

Таблиця 3.1 – Динаміка кількості реєстрації нових громадських та благодійних організацій по роках (2017-2022)⁶⁹

Нові організації	Кількість зареєстрованих організацій за роки				
	2017 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Громадські організації	4827	4905	3739	4360	2760
Благодійні організації	783	654	723	830	6367

Такі процеси є на мою думку закономірні, оскільки активність громадян була продиктована подіями що відбувалися в державі, процесами що їх провокували та рушійною силою – громадянським суспільством що вкотре показало свою свідомість.

3.2 Перспективи налагодження взаємодії громадянського суспільства з органами державної влади в процесах повоєнної відбудови України

Незважаючи на те, що бойові дії в Україні тривають, час починати думати про післявоєнну відбудову країни. Найбільш активні союзники Україні - насамперед США та Європейський Союз, вже почали планувати те, що, ймовірно, стане найамбітнішою післявоєнною відбудовою в сучасній історії.

Експерти вважають, що зусилля щодо України значно відрізнятимуться від недавніх ініціатив із післявоєнної відбудови в Іраку та Афганістану. Ця відбудова нагадуватиме ситуацію в Західній Європі після Другої світової війни, а також Східну Європу після холодної війни та Західні Балкани після

⁶⁸Definition of Youth. United Nations. URL: <http://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf>

⁶⁹Джерело: Дані відкритих реєстрів отриманих через портал «Дія» та сервіс Opendatobot.

розпаду Югославії. Уроки цих епізодів мають стати джерелом інформації для відбудови нашої держави. Так, у ті часи США надали гроші та безпеку, а європейці забезпечили основну частину фінансування та просунули історичний процес європейської інтеграції⁷⁰.

Безпека буде такою ж важливою, як і відбудова України, оскільки безпека та реконструкція взаємопідсилюють одна одну. Надійні механізми безпеки посилюють впевненість у тому, щоб ризикувати та брати на себе довгострокові зобов'язання.

Володимир Шейгус, виконавчий директор ІСАР «Єднання» зазначив, - «Від 24 лютого організації громадянського суспільства ще раз довели, що вони є надійною опорою для держави, ЗСУ та громадян, які опинилися в скрутні через війну. ІСАР "Єднання" своєю чергою, як громадська організація, має за мету посилити громадський сектор, покращити середовище, в якому функціонують неприбуткові організації, щоб вони продовжували виконувати свої місії. Тому ми ініціювали це дослідження, щоб краще зрозуміти потреби та проблеми сектору, продемонструвати їхню роль у повномасштабній війні. А також проаналізувати, які нові програми та ініціативи варто розробити, щоб підтримати громадянське суспільство України»⁷¹.

В період надскладних для України часів, громадянське суспільство продемонструвало високий ступінь швидкої адаптації до нових реалій і можливості продовжувати працювати, про що свідчать результати дослідження Київського міжнародного інституту соціології. Так як з початком повномасштабної війни робота міжнародних донорів завмерла на певний період, громадські організації швидко переорієнтувалися і продовжили працювати, при цьому 80% організацій взагалі не припиняли свою роботу за основними напрямками⁷². Завдяки цьому люди, які постраждали, ЗСУ, суспільство відчували підтримку.

⁷⁰ Україна в майбутньому. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/07/01/pislyavoyenne-vidnovlennya-ukrayiny-golovni-jmovirni-sczenariyi/> (дата звернення: 11.08.2023р.)

⁷¹ План відновлення України. RTL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення 13.09.2023).

⁷² Про затвердження плану дій із впровадження Ініціативи "Партнерство "Відкритий Уряд" у 2021-2022 роках : Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 р. № 149-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/149-2021-%D1%80#Text>

На жаль, системна робота пов'язана з питаннями децентралізації, реформування системи влади, правовою реформою, освітою – усе це дуже постраждало ще й в час пандемії. І наразі проєкти щодо ініціативи відкритого уряду переносяться на другий план, і в цьому є певні ризики довгострокових проблем⁷³.

Звичайно із цим не можливо не погодитись, адже саме в тій ситуації ми проявили себе дійсно як нація і що в свою чергу дало нам можливість стільки часу давати гідну відсіч противнику навіть із обмеженим ресурсом. Варто звернутися до історичних паралелей країн сусідів. Щоб керувати реконструкцією Східної Європи після холодної війни, Конгрес надав одному старшому координатору широкі наглядові повноваження. Відтворення цього підходу для України посилить внесок США у відбудову: колективний Захід повинен мати високопосадовців в Україні, які щоденно контактують з українською владою⁷⁴, тут недостатньо періодичних донорських конференцій.

Західні експерти зауважують, що визначення послідовності та пріоритетності основних завдань: розмінування величезних масивів землі, розчищення завалів, будівництво притулків і шкіл, а також надання базової медичної допомоги – дасть швидкий старт відбудові. Близько 35 % довоєнного населення України є переселенцями. Якщо політики не будуть активно сприяти поверненню, це не відбудеться органічно в масштабах, необхідних для відновлення.

Приватні інвестиції, ймовірно, забезпечать основну частину фінансування відновлення України. А заморожені російські активи, як офіційні, так і приватні, можуть зробити значний внесок у цей процес, однак їх використання вимагатиме серйозних юридичних обґрунтувань.

Аналітичні центри підраховують збитки України та перспективи нових траншів. Про це також варто думати сьогодні. Адже фактично з кожним днем та зовнішньою донорською допомогою росте і зовнішній борг, що відповідно

---

⁷³ Там само.

⁷⁴ Там само.

впливатиме на якість життя суспільства в післявоєнний період.

Які є ризики для міжнародних партнерів⁷⁵? Світовий банк заявив, що на післявоєнне відновлення країні потрібно понад \$400 мільярдів. Таку оцінку збитків зроблено на основі аналізу руйнувань української інфраструктури протягом року війни, до 24 лютого 2023-го включно, наголошують у міжнародній установі. Зокрема, Світовий банк не врахував масштабної техногенної катастрофи — підриву росіянами Каховської ГЕС. За словами прем'єра Дениса Шмигала, наразі Україна оцінює витрати на відбудову в \$750 мільярдів. Голова Європейського інвестиційного банку Вернер Гоер озвучував суму понад \$1 трильйон. Оскільки війна триває, розмір збитків тільки зростатиме, наголошують аналітики⁷⁶. Голова Міжнародного наукового центру імені Вудро Вільсона Марк Ендрю Грін уточнює, що у своїх підрахунках Світовий банк не врахував витрати на відновлення територій, які від 2014 року окуповані РФ, зокрема півострів Крим і частини Донецької та Луганської областей.

Серед ризиків BMI Research виділяють такі:

Міжнародна підтримка України може опинитися під питанням. Так, російське вторгнення багато в чому зміцнило концепцію «колективного Заходу», але навіть тепер є винятки: достатньо згадати позицію Угорщини та впливових республіканців у США. Суперечки щодо розподілу ресурсів можуть послабити механізм допомоги.

Донори не мають «втомитися». Аналітики Deloitte визнають, що найбільші донори (ЄБРР, USAID) продемонстрували готовність допомагати вже зараз. Але не варто очікувати, що ця динаміка буде незмінною. Також матиме місце і конкуренція країн за вплив в Україні. А це і свою чергу може спричинити неефективне використання коштів на місцях та . Саме в таких ситуаціях і можливі прогалини в співпраці громад та влади. Корупція нажаль

---

⁷⁵Післявоєнна відбудова, скільки потрібно часу для відновлення. URL: <https://www.zido.com.ua/news/ukrayina/pislyavoyenna-vidbudova-ukrayiny-skilky-potribno-chasu-dlya-vidnovlennya>

⁷⁶Там само.

не подолана в країні як явище в цілому⁷⁷. Міжнародні аналітики вважають, що в післявоєнній Європі вона була відносно незначною. Проте корупційна складова серйозно підірвала аналогічні проєкти в Боснії та Герцеговині, Іраку, Афганістані й Косові. Водночас аналітики наголошують про наявність антикорупційних реформ в Україні ще до 2022 року⁷⁸.

Важливо розуміти та аналізувати проблеми з якими зіткнулися сьогодні та які виникнуть в найблищому майбутньому. Це стосуватиметься якості життя населення країни в цілому. Відповідно і всі процеси на шляху до налагодження відносин громадянського суспільства з державою зазнають тимчасового призупинення позитивної динаміки розвитку.

Кошти донорських організацій та міжнародних банків розвитку є одним з ключових джерел фінансування для післявоєнної відбудови України. однак їхні можливості теж небезмежні: пріоритет необхідно віддавати грантам, а не кредитам, стверджують аналітики однієї з найбільших консалтингових компаній Deloitte⁷⁹. З чим варто погодитися У матеріалі експерти міжнародної компанії зазначають, що гранти становили близько 90% інвестицій плану Маршалла. Про це також заявила глава МВФ Крісталіна Георгієва, що підтримка максимально має відбуватися коштом грантів, а не кредитів, тому що в найближчому майбутньому доходи в Україні різко скорочуватимуться й навіть після війни вона зіткнеться з дуже високою вартістю реконструкції. Збільшувати держборг в умовах різкого скорочення доходів та значного зростання видатків просто нерозумно.

Українська влада має активніше координувати відновлення економіки. Сьогодні це завдання розосереджене між різними донорськими організаціями, пише консультант Світового банку та USAID Рей Сальваторе Дженнінгс. За його словами, координація завжди складна в умовах війн. До того ж досвід Ліберії, Афганістану та Іраку нагадує, що не завжди допомогу надають

---

⁷⁷Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 р. № 976. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF#Text>

⁷⁸Там само.

⁷⁹Форум диригент. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk.html> (дата звернення :23.07.2023).

ефективно. Насамперед це пов'язано з її дублюванням, нераціональним використанням та неправильною послідовністю.

Демографічна криза змінює реальність України на найближчі десятиліття. Це буде важливим негативним фактором який позначиться саме на розвитку громадянського суспільства. Саме людський капітал дуже важливий для відновлення країни, навіть більше ніж аніж фінансовий. Очевидно, що повномасштабне вторгнення призвело до серйозної демографічної кризи. Перспективи її подолання не тішать.

Проте апелювання до патріотичних почуттів не дає стовідсоткової гарантії. Підкріпити його можна конкретними рішеннями. Наприклад, віддавати пріоритет будівництву житла та створенню робочих місць у процесі відновлення. Нові можливості для освіти та працевлаштування стануть найважливішим першим кроком у відновленні ⁸⁰ нашої країни.

З 2014 року в Україні започатковано впровадження демократичних реформ та активізовано застосування різноманітних практик громадської участі. Так у громадах почали з'являтися бюджети участі, електронні петиції, консультації під час планування громадських просторів, наглядові ради в комунальних підприємствах, антикорупційні інструменти, громадський контроль і сотні варіантів просвітницької діяльності, практики з прозорості роботи місцевих рад.

З початком повномасштабного вторгнення армії російської федерації в Україну, було введено Указом Президента України “Про введення воєнного стану в Україні” ⁸¹ на території України воєнний стан з 05:30 год 24 лютого 2022 року, внаслідок якого були запроваджені деякі обмеження конституційних прав і свобод громадян, а також в рамках дії Закону України “Про правовий режим воєнного стану” наявні процедурні зміни, які зокрема, але не виключно обмежили взаємодію органів місцевого самоврядування з громадськістю та обмежили їх права:

---

⁸⁰<https://www.zido.com.ua/news/ukrayina/pislyavoyenna-vidbudova-ukrayiny-skilky-potribno-chasu-dlya-vidnovlennya>

⁸¹Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022р.№ 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

- згідно з новою ч. 10 статті 9 Закону України “Про правовий режим воєнного стану”, у період дії воєнного стану на акти органів місцевого самоврядування, військовоцивільних адміністрацій та військових адміністрацій, а також їх посадових осіб не поширюються вимоги у частині оприлюднення проєктів актів.

- внесені зміни до Регламенту місцевих рад, що призвело до роботи постійних депутатських комісій та сесій місцевих рад без урахування відкритості та гласності;

- відповідно до дії Закону України “Про правовий режим воєнного стану” та відповідно до частини 6 статті 22 Закону України “Про доступ до публічної інформації”, місцеві ради та їх виконавчі органи призупинили надання відповідей на звернення підприємств, установ, організацій, звернення громадян посилаючись на обставини непереборної сили незалежно від того, чи ведуться безпосередньої бойові дії на території громади. Також інші нормативно-правові акти, зумовлені дією воєнного стану:

- відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 12.03.2022 року № 263 “Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану”, органам місцевого самоврядування рекомендувалося зупиняти, обмежувати роботу інформаційних, інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, а також публічних електронних реєстрів, що призвело до обмеження в отриманні інформації громадян. Також на підставі цієї Постанови, а також керуючись рекомендаціями Асоціації міст України, деякі органи місцевого самоврядування зовсім зробили недоступною для перегляду свою офіційну вебсторінку місцевої ради на період від 24 лютого 2022 року до травня 2022 року. Закриття частково чи повністю веб-сторінок місцевих рад, що стало одним із заходів інформаційної безпеки персональних даних членів територіальної громади та публічних даних органів місцевого самоврядування, також, на мою думку, стало важливим фактором зниження як

громадської участі у процесі прийняття рішень, так і громадського контролю за діяльністю органів влади під час війни. Але важливо розуміти, що це була необхідна дія з боку органів місцевого самоврядування!

До введення воєнного стану, на виконання Закону № 2939 та Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, затвердженого постановою КМУ від 21.10.2015 № 835, органи місцевого самоврядування зобов'язані були оприлюднювати наступну інформацію на своєму офіційному веб-сайті.

- Не застосовується Закон України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності". Тобто, щонайменше рішення про місцеві податки та збори на 2023 рік ради можуть приймати виключно з урахуванням приписів податкового законодавства, без проведення аналізу регуляторного впливу та погодження проектів з регуляторною службою та інформування громадськості⁸².

- Тимчасове припинення конкурсів громадського бюджету або відтермінування реалізації проектів бюджетів участі у громадах.

Відповідно до дотриманням вимог Постанови КМУ від 09.06.2021 р. № 590 "Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану". Також з огляду на особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану. Другим фактором змін громадської участі стало те, що частина представників громадських організацій, як жителі територій, які стали окупованими, чи де ведуться бойові дії, здійснили релокацію як по Україні так і за її межі. Ймовірно, що частина з них змінили профіль своєї діяльності на волонтерську допомогу для забезпечення гуманітарних потреб ВПО та ЗСУ, або припинили своє функціонування. Зокрема, серед представників органів місцевого самоврядування та комунальних установ також відбулась релокація у період лютий-березень, що спричинило зниження їх взаємодії з громадянським суспільством.

---

⁸²Про Ініціативу : Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/gromadskosti/gromadyanske-suspilstvo-i-vlada/partnerstvo-vidkritij-uryad/koordinacijna-rada>

Стосовно практик залучення органами місцевого самоврядування до співпраці внутрішньо переміщених осіб, то як свідчать відповіді представників ОМС це були дозвілєві або соціальнокультурні практики⁸³ (екскурсії для ВПО по місту, волонтерство ВПО в місцевих школах, курсах з вивчення української мови), їх підтримка в організації процесу пошуку роботи та залучення до допомоги в місцевих центрах з працевлаштування, надання приміщень для зборів та проведення заходів, яких вони потребують. Відбувається залучення молоді до місцевої громади, опитування щодо потреб, опрацьовується питання можливостей та механізмів для забезпечення права голосування для ВПО, а також різноманітні підходи з надання психологічної підтримки.

Перспективи зростання України потребуватимуть потужного компонента реформ. Це звичайно, буде мати певні наслідки для суспільства в цілому, так як будь - які реформи завжди сприймаються по різному, часто викликають обурення населення та нерідко спротив. Тут неабияку роль, на мою думку, відіграє наша суспільна активність. Громадські організації матимуть можливість проявити себе з новою силою, брати активну участь в обговореннях, давати пропозиції, знаходити компроміси. Лише спільні зусилля суспільства та влади дадуть позитивний результат як тепер так і в повоєнній державі. Адже Україні потрібно буде управляти масштабним фінансуванням, і довіра до неї буде в центрі уваги. Відповідно, Україна та її донори потребуватимуть сильного генерального інспектора та ефективного моніторингу та оцінки. Україна зіткнеться з викликом, але також матиме можливість надолужити 30 років незадовільного економічного та політичного розвитку.

Отже, обов'язковими для глибинних трансформацій у політичній системі є зміцнення стандартів публічної політики, підвищення політичної,

---

⁸³Малаш С. М. Напрями вдосконалення взаємодії з громадськістю органів виконавчої влади. Механізми державного управління. 2017. Вип. 1. С. 43-46. URL: <http://www.pag-journal.ici.od.ua/archives/2017/1-2017/10.pdf>

громадянської, правової культури спільно з інституційними змінами⁸⁴. Вивіреність рішень державної політики та їх наближення до запитів громадян працює на підвищення легітимності таких рішень. Водночас важливим є посилення усвідомлення громадянами цінності ресурсу громадянського суспільства як виразника і захисника їхніх прав та інтересів, а також його ролі в удосконаленні моделі державного управління, що досі актуальними залишаються поточні проблеми та виникають нові, що викликані умовами війни.

---

⁸⁴Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки : Указ Президента України №487/2021 від 27.09.2021 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4872021-40193>

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі узагальнено та вирішено актуальне наукове питання налагодження взаємодії громадянського суспільства і влади. В умовах сьогодення побудова сучасної демократичної правової держави потребує ефективної взаємодії органів та структур влади всіх рівнів та інститутів громадянського суспільства.

1. Запропоновано обґрунтовані шляхи щодо вдосконалення даної співпраці. Оскільки, в сучасних умовах на локальному рівні громадяни фактично відсторонені від впливу на вирішення поточних місцевих справ, не мають суттєвих інструментів контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування, що значно стримує демократичні процеси в суспільстві. Саме тому для ефективної децентралізації влади в Україні сформульовано перспективні та працюючі моделі і механізми взаємодії об'єднань громадян і владних структур (у межах яких були б вирішені протиріччя між забюрократизованими, діючими у межах владної вертикалі, державними інститутами і громадянським суспільством, що функціонує за мережевим принципом). Суть зміни моделі взаємовідносин – в переході від адміністративно-розпорядчого управління до управління, яке базується на основі принципів взаємовигідного співробітництва, правових і фінансових механізмів, створення умов для набуття належної суб'єктності громадянами, громадами, їх об'єднаннями та органами влади.

2. Охарактеризовано нормативно-правове забезпечення ефективної взаємодії громадянського суспільства та органів державної влади. Ідея громадянського суспільства заснована на необхідності ефективного регулювання взаємовідносин людини з політичною владою, суспільства з державою. Оскільки, нажаль будь-яка політична влада, особливо державна, якими б не були її соціальна природа і мотивація дій, має тенденцію до розширення своїх повноважень і встановлення тотального контролю над

суспільством.

3. При аналізі шляхів взаємодії інститутів суспільства з'ясовано, що від ефективності конституційно правового механізму регулювання діяльності суб'єктів громадянського суспільства, різнобічної взаємодії вказаних суб'єктів з органами державної влади залежить дієвість інститутів громадянського суспільства, а також їх стабільність і стійкість у цілому. Тому запровадження відповідних нормативно правових основ європейського зразка є першочерговим завданням української влади.

4) Доведено, що у найбільш загальній формі громадянське суспільство найчастіше визначається як суспільство, відокремлене від держави (як політичного інституту), сфера недержавних суспільних інститутів і відносин. Відокремленість громадянського суспільства від держави зовсім не означає, що воно перебуває поза сферою державного впливу. У сучасному суспільстві навряд чи знайдеться така сфера суспільного чи приватного життя, яка б не зазнавала впливу з боку держави. Україна має дуже потужний потенціал щодо висловлення громадянами своїх переконань публічно, і це є важливим підґрунтям для легітимізації громадянського суспільства.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене можна зробити висновок, що, з одного боку, завданням держави є створення міцних передумов громадянського суспільства, а з іншого, перетворення самої держави на соціально-політичний інститут із новими функціями, які б відповідали потребам громадянського суспільства. Водночас, формування громадянського суспільства в Україні має орієнтуватися на досвіді європейських держав, який свідчить про те, що саме така суспільна система взаємовідносин громадянського суспільства і держави забезпечує їх стабільність і демократичний вектор розвитку соціуму.

Громадянське суспільство в Україні історично є ключовим рушієм та голосом змін. В моменти турбулентностей та потрясінь українці гуртувались та об'єднувались, на здивування власних політиків та міжнародних партнерів. Саме це і сталось 24 лютого – “українці згадали, що вони є українцями”.

Майже два роки важкої та виснажливої російської війни проти України роблять своє.

Дослідивши розвиток громадянського суспільства, прослідковуємо впливуємо його безпосередній вплив на формування та закріплення демократичних інститутів державної влади, сприянні реалізації інституту прав людини та формуванню відкритих політичних систем. Громадянське суспільство та держава взаємодоповнюють одне одного.

З'ясовано ключові аспекти, що являються важливими інструментами реалізації завдань покладених на суспільство вцілому:

- Громадянське суспільство сприймають як контролера, який може чинити тиск на владу. Уряд чекає на співпрацю і підтримку громадянського суспільства.
- Вагомий аспект – відповідальність. Для влади вона прописана законом, громадянське суспільство ж повинно брати на себе відповідальність, її прорахувати та забезпечувати.
- Інклюзивність, тобто залученість до процесу відновлення, означає надання громадськими організаціями повноцінної допомоги владі. Процес співпраці передбачає не тільки перемовини, а й обговорення виконання рішень та як працює зворотна реакція.
- Парламент ухвалив два важливі рішення: перше – Стамбульська конвенція, друге – Антикорупційна стратегія. Вже є чітке розуміння, що потрібно робити та в які терміни. При кожному комітеті створена відповідна група відповідатиме за перевірку на відповідність євроінтеграційному законодавству.

Фактично, громадянське суспільство зараз працює на багатьох фронтах. Допомагає країні на військовому фронті, міжнародному і на фронті, пов'язаному з економічним зростанням. Розуміємо та усвідомлюємо, що в процесі відбудови нашої країни громадянське суспільство повинно відігравати потужну роль і брати на себе багато можливостей, щоб змінити певні речі.

- б) Визначено, що громадянське суспільство є важливою силою, яка

може сприяти розвитку демократичного суспільства та захисту прав людини. Воно має активно працювати над впливом на процеси всередині та зовні держави.

Як виявилось, нажаль війна – це можливості відкриття. Навіть, якщо весь світ буде проти нас, це не означає, що ми здамося. Бо ми пам'ятаємо, що таке тюрми, Сибір, в радянські часи, ми пам'ятаємо і знаємо, що відбувається на окупованих територіях, що було в окупованих Херсоні та Бучі. Тому ми приречені на перемогу.

Це складно, проживати етап великих змін, ще складніше творити їх тут і зараз. Україна створює прецедент для всього світу як жити, працювати, вистояти під час інформаційної, технологічної війни з таким потужним ворогом. Ми не знаємо, де буде пробоїна в наступну мить, і я не говорю виключно про дії країни агресора, але ми точно відчуваємо свою готовність відновити свій корабель. Ми на етапі створення найпотужнішого руху громадянського суспільства, бо тепер ми не просто знаємо теорію, ми відточуємо практику, і так, на жаль (бо шлях наш дуже важкий) історії про становлення нашої демократії буде дедалі частіше з'являтися в книжках по всьому світу!

Але в тому і є найбільша наша відповідальність: як би не намагалися сховатися за колективними вчинками, та індивідуальні ініціативи, наші дії та рішення мають неабияке значення. В період творення історії – не сховатися, бо вона стосується кожного та кожному. Громадянське суспільство- це я, ти, ми.

Нові правила, які дадуть можливість громадянам не остерігатися власної держави згадуючи попередні десятиліття своєї історії, що нажаль повторюється. Громадянське суспільство України, яке стало надзвичайно впливовим та потужним, повинно нарешті трансформувати свою діяльність - перейти до творення інститутів, які нам потрібні на майбутнє.

Не перебільшуючи реальність, варто зауважити що Україна сьогодні формує поняття свободи для сучасного світу, і це розуміємо не лише ми - українці.

Важливо усвідомлювати, що для реалізації побудови демократичної держави в післявоєнний період та аналізуючи досвід інших країн варто проявляти нульову толерантність до всіх тих, хто протидіє поступу України вперед. Безперечно це має бути головний урок для громадянського суспільства.

Бажання підтримати, відчуття справедливості та взаємовиручка дедалі більше розвиваються в українському суспільстві. На мою думку це наслідок війни, яка стала об'єднавчим фактором, проявивши в багатьох їхні кращі риси. Надалі можна очікувати ще більшої згуртованості українців і запиту на «просунуті» соціальні реформи.

Підсумовуючи дослідження, хочу зазначити що відбулися глибинні процеси у формуванні громадянського суспільства зокрема. Очевидно, що такого єднання, як сьогодні, в новітній історії України, мабуть, не було. Можна бачити, як більшість людей намагаються допомагати продуктами, житлом і одягом тим, хто цього потребує. Та й просто поспівчувати. Бажання до перемоги та взаємовиручки, співпереживання справді народне.

Доведено, що потенціал до об'єднання суспільства задля поліпшень у державі, безумовно, є в багатьох українців. Про це свідчить і посилення волонтерського руху, у результаті чого перехід до громадянського суспільства отримає дуже сильний поштовх. І тут хочу зазначити, що після війни ми маємо шанс дуже серйозно просунутися у бік такої собі нормальної європейської держави але зі своїм новим баченням та новими поштовхами і запитамі сьогодення до реалізації прав та свобод громадян у суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 19 . Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки : Указ Президента України №487/2021 від 27.09.2021 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4872021-40193>
- 20 . Суми: Вид-во Сум ДУ, 2020.73 с.с.33-41 URL:https://ppst.sumdu.edu.ua/images/pdf/Posibnik_instrumenty.pdf
- 10А.І. Кудряченко Партиїно-політична система і громадянське суспільство сучасної Німеччини .Політична система та інститути громадянського суспільства в сучасній Україні: Навч. Посібник.Ф.М. Рудич, Р.В, Балабан, Ю.С. Ганжуров та ін. К.: Либідь, 2008.440с. с.221-145.
- 11 Розвиток конструктивних відносин між державою та суспільством: законність, прозорість. URL.<https://city2030.org.ua/ua/document/rozvitok-konstruktivnih-vidnosin-miz-derzavou-ta-suspilstvom-zakonnist-prozorist>.
- 12Дніпров О.Взаємодія органів виконавчої влади та громадських інституцій: адміністративно-правовий аспект. *Адміністративне право і процес*. 2021. № 4. С. 138-143. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.4.20>
- 13Согрин В.В. Идеология в американской истории: от отцов - основателей до конца XX в. – М.: Наука, 1995. – 238 с. С. 95-124.
- 14 Роберт Девід Патнем Творення демократії: традиції громадської активності в сучасній Італії, 2001, URL: https://www.citizen.in.ua/photos/topic/f/20181203_190758_rozdil-4.4.pdf
- Луцький Р. П. Розвиток та удосконалення системи взаємодії між поняттями «особа», «громадянське суспільство» та «право».
- Кириченко В. М. Політико-правова система України: підруч. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 304 с.с. 78-123
- Пижик І. М. Політико-правові проблеми формування соціальної держави в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2001. 18 с.

- 17Л. Паливода, О. Вінніков, В. Купрій Громадянське суспільство в Україні: звіт за результатами дослідження / та ін.; Київ: БФ «Творчий центр ТЦК. 2016. С. 20.с. 10
- 181 Ребкало В. А. Політичні інститути в процесі реформування системи влади / В. А. Ребкало, Л. Є. Шкляр. – К. : Вид-во НАДУ : Міленіум, 2003. 172 с.с. 140-156.
- 8 Забезпечення ефективної взаємодії органів виконавчої влади з громадськістю: навч.-метод. матеріали / Н. О. Алюшина, Н. Б. Ларіна, О. Р. Антонова ; упоряд. А. В. Ковальчук. Київ. : НАДУ, 2013. 76 с.
- 21 8 кроків до успішної співпраці влади та громадського суспільства. URL: <https://www.prostir.ua/?blogs=8-kroktiv-do-uspishnoji-spivpratsi-vlady-ta-hromadyansko-ho-suspilstva>.(дата звернення 17.09.2023р.)
- 9Кондратенко І. Громадянське суспільство та його вороги Укр. тиждень. 2012. № 13.230с. с. 13.
- 22 Definition of Youth. United Nations. URL: <http://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf>
- 23 <https://ips.ligazakon.net/document/RE37722?an=70&hide=true>
- 24 https://minjust.gov.ua/m/str_33679
- 25 https://studies.in.ua/vz_gr_sys_seminaru/1324-vzayemodya-gromadyanskogo-susplstva-derzhavi.html
- 26 <https://www.chathamhouse.org/2017/10/struggle-ukraine#civil-society>
- 27 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1500-16#Text>
- 28 Lotiuk, O.S. (2013), "Features of the mechanism of constitutional and legal regulation of civil society", Visn. Vysch. rady iustytzii, vol. 1 (13), pp. 92-101. (дата звернення 18.08.2023 р.).
URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6052&i=17>
- 1 А.С.Ващенко. Моделі взаємодії громадянського суспільства та держави в концепціях представників англо-американської політичної традиції

- Науковий журнал Політикус, 2018 рік, випуск 4, с.25-31. URL: http://politicus.od.ua/4_2018/5.pdf
- 29 Аверьянов В.Б. Адміністративне право України. Том 2.- К., 2009.
- 2 Антонова Л. В., Лізаковська С. В. Оцінка механізмів взаємодії органів публічної влади з громадськістю в системі державного управління. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2018. № 7. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/7_2018/7.pdf
- 30 Білоус А. Політико-правові системи: світ і Україна. – К., 1997.
- 31 В.А. Моргун Періодизація розбудови громадянського суспільства в незалежній Україні Наука. Релігія. Суспільство. 2003. № 4. с. 223-229.
- 32 В.М. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика: [Монографія]. К., 2000.
- 33 В.П. Степаненко Громадянське суспільство: дискурси і практики / Київ, 2015. 420 с.с.268-270.
- 3 Великий енциклопедичний юридичний словник. за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид., переробл. і допов. К. : Вид-во “Юрид. думка”, 2012. 1020 с.
- 4 Взаємодія громадянського суспільства, особи і держави: вектор удосконалення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-й річниці Конституції України (м. Київ, 22 червня 2021 р.). Київ: Київський регіональний центр НАПрН України, 2021. 240 с. 25-31с.
- 34 Держава і громадське суспільство, алгоритм взаємодії. URL: <https://www.prostir.ua/?news=derzhava-i-hromadyanske-suspilstvo-alhorytm-vzajemodiji>. (дата звернення 29.07.2023).
- 35 Джерело: Дані відкритих реєстрів отриманих через портал «Дія» та сервіс Opendatabot).
- 36 діяльності органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 р. № 976. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF#Text>

- 5 Енциклопедія сучасної України. ред. кол.: І.М. Дзюба (співгол.), А.І. Жуковський (співгол.), М.Г. Железняк (відпов. секр.) та ін. Київ: НАН України. 2014.700 с.
- 37 Закон України «Про громадські об'єднання»,
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
- 38 Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань»<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>
- 39 Закон України Про громадські об'єднання від 27.07.2023р.зі змінами
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#n23>
- 40 Закону України Про громадські об'єднання від 04 07.2013 №406-VII,URL:<https://zakon.rada.gov.ua/go/4572-17>
- 41 Закону України Про доступ до публічної інформації від 14. 05.2013 №224-VII,URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
- 42 Закону України Про доступ до публічної інформації від 14. 05.2013 № 224-VII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
- 43 Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України.Центр демократії та верховенства права: веб сайт.URL:<https://cedem.org.ua/>(дата звернення 14.08.2023).
- 44 Каз Президента України від 24.02.2022р.№ 64/2022.RTL:
<https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.(дата звернення :03.05.2023)
- 45 Кодекс України Про адміністративні правопорушення від 11.10.2023 №8073'-х, URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
- 46 Колодій А. Ф. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні. Монографія. 2 Львів: Видавництво „Червона Калина”. 2 2002.
- 47 Конституція України: станом на 1 вересня2016р./Верховна Рада України. Харків : Право, 2016.82с.

- 48 Конституція України: станом на 1 вересня 2016р./Верховна Рада України. Харків : Право, 2016.82с.
- 49 Кравцова З.С. Окремі аспекти взаємодії органів державної влади
- 50 Кравцова З.С. Окремі аспекти взаємодії органів державної влади
- 51 Лебідь А. Є, Назаров М. С. Інструменти громадської участі в Україні: навчально-методичний посібник
- 52 М. В. Лациба, А. О. Красносільська та ін.; *Правові умови розвитку громадянського суспільства в Україні. Що потрібно зробити?* . Агентство «Україна», 2011. 132 с.
- 6 М.Бойчук *Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії: монографія.* К.: Вид-во НПУ ім. Драгоманова, 2007. 146 с. 47-51с.
- 7 М.П.Месюк *Взаємодія інститутів влади та громадянського суспільства в Україні у контексті євроінтеграційних процесів. Інвестиції: практика та досвід.* 2018. № 8. С. 87–93.
- 53 Малаш С. М. Напрями вдосконалення взаємодії з громадськістю органів виконавчої влади. *Механізми державного управління.* 2017. Вип. 1. С. 43-46. URL: <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2017/1-2017/10.pdf>
- 54 Малаш С. М. Напрями вдосконалення взаємодії з громадськістю органів виконавчої влади. *Механізми державного управління.* 2017. Вип. 1. С. 43-46. URL: <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2017/1-2017/10.pdf>
- 55 Михайловська О. В. Деякі аспекти комунікативної взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості. *Науковий вісник Полісся.* Чернігів: ЧНТУ, 2016. № 1 (5). 136 с. Url : <http://nvp.stu.cn.ua/uk/component/k2/item/472-mihaylovska-o-v-deyaki-aspektikomunikativnoyi-vzaemodiyi-organiv-mistseвого-samovryaduvannya-tagromadskosti.html>
- 56 Наказ Міністерства Юстиції від 09.02.2016 року №359/5 «Про затвердження Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних

- осіб - підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0200-16#Text>
- 57 Національний інститут стратегічних досліджень. Основні форми та напрями взаємодії органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в Україні на регіональному рівні. Аналітична записка А.Ф. Руденк 2020р. 26с. с. 6-15.URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-11/Rudenko_region-0c8fe.pdf
- 58 О.О.Шевченко, Взаємодія суспільства та влади,Т аврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, Київ 2018, с.255.с. 139-150.
- 59 П'ять років після Євромайдану: чи підвела Європа Україну? // URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-46314077>
- 60 Післявоєнна відбудова України.Скільки потрібно часу для відновлення.URL: <https://www.zido.com.ua/news/ukrayina/pislyavoyenna-vidbudova-ukrayiny-skilky-potribno-chasu-dlya-vidnovlennya>. (дата звернення 14.08.2023)
- 61 Післявоєнна відбудова.скільки потрібно часу для відновлення.RTL:<https://www.zido.com.ua/news/ukrayina/pislyavoyenna-vidbudova-ukrayiny-skilky-potribno-chasu-dlya-vidnovlennya>.(дата звернення : 27.07.2023).
- 62 План відновлення України.RTL: <https://recovery.gov.ua/>(дата (звернення 13.09.2023).
- 63 Податковий кодекс України, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
- 64 Постанова Кабінету міністрів України від 06.04.2022 №209 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-%D0%BF#Text>
- 65 Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінет Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>

- 66 Про затвердження плану дій із впровадження Ініціативи “Партнерство “Відкритий Уряд” у 2021-2022 роках : Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 р. № 149-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/149-2021-%D1%80#Text>
- 67 Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи
- 68 Про Ініціативу : Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/gromadskosti/gromadyanske-suspilstvo-i-vlada/partnerstvo-vidkritij-uryad/koordinacijna-rada>
- 69 Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні: загальні тенденції, регіональні особливості : аналіт. доп. К. : НІСД, 2014. 78 с.с.37
- 70 Програма ЄС підтримки реформ з розвитку верховенства права в Україні. Право отримає додаткове фінансування. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/programa-yes-pidtrymka-reform-z-rozvytku-verhovenstva-prava-v-ukrayini-pravo-otrymae-dodatkove-finansuvannya/>
та інститутів громадянського суспільства. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 2. С. 46-49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/9>
та інститутів громадянського суспільства. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 2. С. 46-49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/9>
- 71 Указ Президента України від 27.09.2021 р. № 487/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4872021-40193>)
- 72 Указ Президента України від №64/2022
- 73 Україна в майбутньому. RTL: <https://armyinform.com.ua/2023/07/01/pislyavoyenne-vidnovlennya-ukrayiny-golovni-jmovirni-sczenariyi/>(дата звернення: 11.08.2023р.)
- 74 Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: посіб. Київ : Ленвіт, 2012 . 64 с. с.33-41.

75 Форум диригент.RTL:<https://www2.deloitte.com/ua/uk.html> (дата звернення :23.07.2023).